Контрольный экземпляр

ТАХАН — СССР КОНСТИТУЦЕ ДИ

Масс а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ КХЬАРА, 7 ОКТЯБРЬ, 1987 ШУ. ★ № 121 (7467). ★ Мах 3 кеп.

Москве кхачар

Советски кулгалхоша хьийха 5 октябре Москве кхаьчар официальни визитагIа Финляндски Республика Президент Мауно Койвисто.

Аэродроме М. Койвистонеи цун сесаган накъабаха хилар КПСС ЦК Политбюро член, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель А. А. Громыко ший сесагаца. КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, СССР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель, СССР Госплана Председатель Н. В. Талызин, кхыбола официальни нах.

Аэродромера автомашиний кортеж мотоциклистий сийлен эскортс накъа а йоаккхаш Кремлегахьа йолаелар.

Йоккхача Кремлевски двореца Георгиевски зале Финлянде Президент тIаэцаш торжественни церемони хилар.

М. Койвистогеи цун сесагаген дIайха моаршал хьттар КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева ший сесагаца.

(ТАСС).

СОВЕТСКИ ДЕМОКРАТЕ СИЙРДА ЦIЕЙ

Тахан вай мехко дезду СССР Конституце ди. Укх шера из дездар нийслу советски халкъ, дерригача дунен тIара прогрессивни адамаш Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара накъадолхача ханаца.

КПСС ЦК январски июньски (1987 ш.) Пленумаша чIоагIдир парте XXVII съездо белгалбаьккха никъ чакхбаргболаш хилар, общественни вахара ерригача сферашка перестройка елга кхоачашхургдолаш хилар. Вай общество дегIаяра хIанзара этап демократи дIахотоалуш хиларца белгалйоалаш я, хIаьта цу демократе хаддаза, тIехь-тIехьагIа дукхагIа а еш воздействи ю Iаьдала а доалдара а органий балха, законности правопорядоки чIоагIъяра, Советски гражданий тайп-тайпара бокъонаш чакхъяхара.

Советий Iаьдал далалехьа Россе эггара тIехьайнсарех йист хиннай Нохч-ГIалгIайче: нах дешанза хинназ, къе баьхаб. Революци яьнначул тIехьагIа дерригa хувцаденнад. Йовзаргйоацаш эргаьнна тоаеннай вай республика Советски Iаьдал латтача шерашка. Нохч-ГIалгIайчен общеобразовательни школашка дешаш 260 эзар совгIа дешархо ва, профессионально-технически училищашка — 16 эзар совгIа, кхаь вузен 12 юкъерча специальни дешара заведенен — 27 эзар совгIа саг. ХIара шу тIехьагIа дукхагIа хул республика халкъа боахаме специалисташ — хIанз къахьегаш ва 90 эзар совгIа саг.

1913 шера верригаш а республика территоре тIа 21 лор мара ца хиннача, иттех зIамигача больницешка 236 маьнги мара ца лаьттача вай республика территоре тIа хIанз бахача наха дарба деш 13 эзар совгIа лори юкъерча медицински персонала болхлон ва. 11 санаторе, салоIара цIеношка, профилакторешка дхьан ханна салоIаш ши эзар саг хул, инвалидаштеи къоаноштеи лаьрхIа пхиъ цIа-интернат я болх беш. Республике болх беш да кхоъ театр, цирк, филармони, 400 совгIа клубни учреждени, 480 совгIа массови библиотека.

Бокъонца йола демократи хьахьокхаш хIама хилар укх шера июнь бетта моттигерча Советашка хоржамаш долаш аьхха вай республике моттигерча Iаьдала органашка 10 эзар совгIа депутат харжар. Царна юкъе аханел совгIа бараш кхалнах, кхоалагIа дакъа кагирхой ба, кхаь даькъах ши дакъа бараш — болхлойи колхозхойи. Депутаталла хержараша юкъе ба вай республике дахача дукхача къамий викалаш.

Масса ханара оамал а хинна дIаэттад тайп-тайпарча къамех бола нах вIашин безаш, доттагIал леладеш, цхьана къахьегаш хилар. Из а да вай строя бокъонца йола демократизм хьахьокхаш дола хIама. массанена цхьатарра конституционни бокъонаш луш хилар.

Вай вахара Керттерча законо — СССР Конституце лораю къахьегача наьха бокъонаш: къахьегар, салаIар, дешар, пенсионни Iалашвар, чуIе фусамаш хилар, иштта кхы дIахо а. ХIаьта уж бокъонаш хаддаиза шерлуш а я.

Иштта бокъонашка хьежжа СССР Конституце тIа белгалдаьхад советски гражданий керттера декхараш а. Царех да цIена къахьегалга, дисциплина йолаш, законаш лоархIаш а лорадеш а хилар.

СССР гражданий цхьатарра бокъонаши паргIатонаши хилара а шоай декхараш цар кхоачашдара а принципагIа лелаш я вай демократи, вай советски вахара хьисап. Цу принципагIа да вай мехка къахьегаш вола саг доллача хIаман да хилар.

«ХIаца вай къаьстта чIоагIа догдоах къахьегамхой инициативага, активностага, принципиальностага, — аьннад укх деношка Мурманске торжествашка йолча къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева. — Вай иштта оттаду дош, хIаьта цигара хьайолалла еза боахама органаш а, вай кулгалду кадраши партийни организацеши — къахьегамхой гIулакх долаш ба доллача хIаманна. Ер цар мохк ба, ер цар строй я, ер цар общество я. Уж ба дай. Партийни организацеш, кадраш — халкъа гIулакх деш я, еррига парти а халкъа гIулакх деш я».

Дерригача советски халкъо патриотически а къахьегама а хьинар айдаьд укх деношка перестройкан дегIаахар сихдарен наькъагIа керда гIа боаккхаш парте XXVII съезда исторически решенеш, Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара сийна тIаийца социалистически декхараш чакхдахарга кхачара. Уж декхараш кхоачашдеча боккха лоархIам болаш я халкъа Iаьдала органаш. Советий лоархIами бехктокхами дIахо айбара тIаберзабаьча соакха тIаийнача КПСС ЦК, СССР Лакхехьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета соцам тIа белгалдаьча тайпара халкъа депутатий Советаш хила еза республика экономически социальни дегIайоалара керттера проблемаш къоастаеча инициатива дукхагIа йолаш, бехктокхам лакхагIа болаш.

ЦIей дездара эгара дикагIйола способ дика къахьегилга, къоасталнза йолча проблемашта, долаш дола кхоачамбоацараш дIадахара дукхагIа теркам тIаберзабелга хилар дага а доагIаш Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша Октябра хьалхарча социалистически яхье а баьина доккхий толамаш доах республика боахами культурен дегIайоалаеча. Дукхача коллективаша шерра юкъехкувл производство шеръяра чура тароцаш, лакхъю царех пайда эцара эффективность, продукци дикагIа хулийт. Дика къахьегаш хьайоагIа «Грознефть» производственни объединене, «Промавтоматика» яхача НПО опытни завода, электромеханически завода, кхыча предприятей коллективаш. Республика агропрома дукхача коллективаша а чIоагIа хьинар айдаь къахьег укх Октябра юбилейна хьалхарча деношка.

Цхьабакъда, теркал ца деш дита йиш яц республика цхьайола предприятеш, колхозаш, совхозаш эсала болх беш хилар, продукци дукхагIа а дикагIа а яккхара тIехьа мела къовсам лоаттабеш, йолаш йолча еррригача таронех кIезига пайда эцаш хилар.

СССР Конституце ди — дерригача халкъа, вай демократе сийрда цIей да. Советски наха доаккхал ду шоай Керттерча Законах, хам бу цун, цо дIадехарашка хьежжа леладу дерригa шоай къахьегама гIулакхаш, цунца нийсъю шоай оамалаш. Из цар ду эггара хьалха коммунизм хьалъеш боаллача мехка Керттера Закон — дунен тIа эггара къахетамегIа дар доландаь, из да, поата ма аллара, хIара цIагIа, хIара дезале, хIара советски сага ираз дахьаш дола закон.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

Халкъа боахаме, Iилма, культура, халкъа образоване даькъе, унахцIено лораеча, паччахьалкхен учреждешка дуккхача шерашка хьаьнала къахьегарах Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIа 1987 шера 25 сентябре республика болхлойи гIулакхерча наьхен йоккхача группана «Къахьегама ветеран» яха медаль еннай, цунца районашка: Ачхой-Мартане — 6, Ножай-Юрта, — 25, Советски — 9, Сунженски — 48, Урус-Мартана — 42, Шалински — 59, Шелковски — 24, Октябрьски — 57, Ленински — 228, Заводской — 148, Старопромысловски — 298.

* * *

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIа 1987 шера 29 сентябре дукха бераш долча ноаноашта елар «Материнская слава» яха орденаши «Медаль материнства» яха медалеши, царца районашка: Ачхой-Мартана 23, Грозненски — 52, Наьсарен — 38, Наурски — 16, Ножай-Юрта — 43, Советски — 18, Урус-Мартана — 18, Шаьла — 27, Шелковски — 20, Ленински — 14, Заводской — 7, Старопромысловски — 0.

СОВЕТИЙ МЕХКА ГIОЛЛА

ТЫНДА (Амурски область), 5. Байкало-Амурски машиннаькъа Дипкун-Зейск яха участок болх бе йоланнай. Станционни службашца, нах чубахача цIеношца, соцкультбыта объекташца йолча комплексе 165 километр йIаьха йола из участок паччахьалкхен комиссе могаеш тIаийцай. Магистрало Тындера малхбоалерча еррригача оагIорахьа хадданза болх бара йолча кийчон лоархIаме этап чакхъяьннай. ГIишлонхоша дIатIаюг техника юхейнсача йиъ участкана. Царех цаI — Февральск - Тунгала яхар хьатIадоагIача шера болх бе йолаялийта лерхI.

ДЖАВА (Къулбехьен-ХIирий автономни область), 5. Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дуза ха тIакхоачаш Сергей Миронович Кировна памятник дегIад Джава яхача районни центре. 66 шу хьалха укхаза гIолла чакхбаьннаб С. М. Киров керте лаьттача легендарни цхьайтталагIча арме никъ. Грузе революционни комитето дийха Советий Iаьдал оттаде гIайгта къовсам лоаттабеча лоамарошта новкъостал де енаяр из. Лоамарча края къоаноша дийна зизаш дехкар цIера ала санна воагаш хиннача революционера дегIача бронза памятника хьалхашка. Царна юкъе ба Сергей Миронович вовзаш хинна нах а.

ИРКУТСК, 5. Столице баха а ца безаш Рембрандта, Гойи, Рубенса, Пикассо, щетка кхыча мастерий сурташка хьажа йиш хиннай Ангарерча городе бахача наьха. Укхаза хьайийллай XVII—XX бIаьшерий малхбузенъевропейски искусства шедеврай выставка. Из ю Москверча А. С. Пушкина цIерагIча изобразительни искусствай паччахьалкхен музейс. «Йоккхача культура край ергья вай СибарегIехи Гаьнарча МалхбоалехиI» яхача рамкашка. Лоалахарча городашка — Ангарске, Усолье — Сибирское, Черемхове баха нах вIашагIа а бетталуш выставке ухилга вIаштIехьдоаккх.

ЕРЕВАН, 5. Берий барзкъаш тега эггара хьалхара кооперации хинна дIаэттай лоамарча района центре Горисе хьаяь «Сюзник» яхар. Моттигерча трикотажни фабрико лоаттаю цунна бедали материалех йиса остаткашч. Цо еннай цунна болх бергбоацача яьнна оборудовани. Из тоаьйй коопeратораша шоаш. «Сюзнике» хьаду ткъаь тайпара дола берий хоза барзкъаш. Уж дика хеташ дIанийду. ХIанз Армене болх беш я халкъа дуккха эша товараш хьадеш йола ткъо кооператив.

МИНСК, 5. Укхаза болх бе йолаеннай берашка хьежа «Малыш» яха кооператив. Цо вIашагIтехаб города дешара массехк заведеней лакхерча курсашкара дешархой, медсестраш, воспитателаш. «Интеграл» яхача объединене хьаяьй «Малыш». Цун коллективерча нахах 70 процент кхалнах ба.

МУРМАНСК, 5. Туристий хьалхара группа Мурманскера кердача маршрутагIа Соловки яхача йовзаш йолча моттиге дIаяхай. Цигара самолетаца Архангельске дIабугаргба уж, цул тIехьагIа теплоходаца легендарни гIайренаш тIа дIагIоргба. Къулбаседе бахача наха салаIара дукхача наха езаенна спорт а хинна дIаэттай туризм. Туризман экскурсейн хьакъехьарча областной совето походий тайп-тайпара маршруташ ю наха дика салаIарал совгIа шоай края Iалами цун истори дикагIа довзаргдолаш.

(ТАСС).

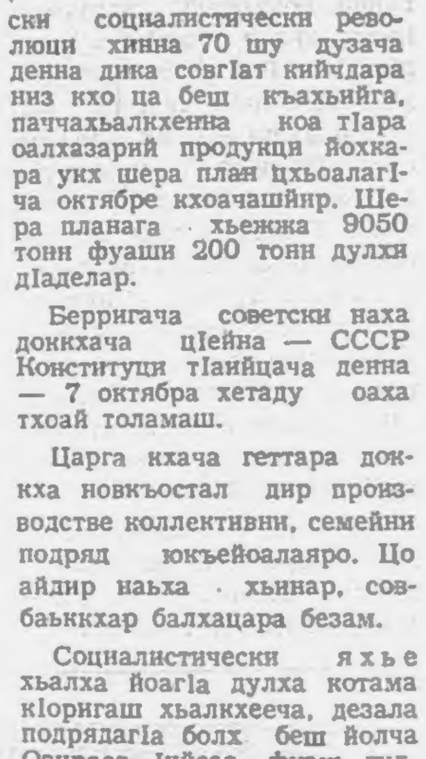

ХЬОНА, ДАЬХЕ!

Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дизара юбилейна сийленца накъадахара яьржача социалистически яхьа инициатораш тхоаш хиларах тарра, ши орден делаеча «Грознефть» объединене тахан, СССР Конституце денга рапорт лу нийс бетта план хьанал массехк ди хьалха кхоачашъярах.

Заданел совгIа даьккхад 108 эзар тонн мехкдаьттеи бIаь миллион кубометр гази.

Уж толамаш доахача къаьстта белгаль яьннай шийтталагIча пятилетка хьалхарча шин шера план хIанзале кхоачашъяь бурув тохара балхий Горячеводски управлени, «Старогрознефть», «Октябрьнефть», «Малгобекнефть» НГДУ коллективаш.

Белгалдаккха деза хIанзчул биъ бутт хьалхагIа объединене коллективо мехкдаьттеи гази яккхара укх шера задани кхоачашъяьлга.

КПСС XXVII съезда, цул тIехьагIарча КПСС ЦК Пленумий решенеш вахаре кхоачаш а еш, цхьаккха шеко яц тха объединене коллективо Октябра юбилейга пятилетка шин шера задани кхоачашъергхиларах.

Ю. ВАСИЛЮШКИН,
«Грознефть» производственни объединене парткома секретарь.

* * *

КПСС XXVII съезда, цул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумий решенеша хьалхашка уаттадаь декхараш кхоачашдеш ханал хьалха — цхьоалагIча сентябре кхоачашдир тха госплемхоза къахьегамхоша Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара сийна тIаийца хинна декхараш.

Карарча пятилетка шин шера планал совгIа 120 тонн дулх. 1975 дикача фух бола устагIа. 16 тонн цIена тха дIаделар паччахьалкхенга, кхы тIа хьалкхебир 1621 дикача фух бола Iаьхар.

Балха эффективность, продукце дикал лакхъяра къаьстта теркам тIабахийтар. Толамаш даьхар цу даькъе а. Масала, хIара устагIанна тIехьара 2,92 килограмм тха даьккхар план 2.7 килограмм йолаш, хIара бIаь жийна тIехьара 113.4 Iаьхар хьакъоастабир. Иштта да СССР Конституце ден сийна оаха кийчдаь совгIат.

Уж толамаш даха новкъостал даьраш ба социалистически яхье хьалхалатта боккхагIа бола жаIуй. Социалистически Къахьегама Турпал Н. А. Эсмухамбетов, Р. Урашев, Х. Джафаров, А. Суендыков, П. Хучиев, И. Щатомыров, К. Манапов, механизатораш К. Алиев, И. Манкаев, М. Байрамбаев, А. Арибов, водителаш В. Коломиец, С. Темербулатов, В. Газабиев, Н. Репин, кхыбараш.

Паччахьалкхенга хьайбай продукци йохкара, жа дебадара шийтталагIча пятилеткан планаш диъ шера кхоачашъе лаьрхIа да тхо. Дагалаьцар чакхдаккхара низ а кхобергбац.

Н. БАЛМАСОВ,
Ленина орден лелаеча «Шелковский» яхача госплемзавода директор.

* * *

Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дузача юбилейна доккха совгIат кийчдеш ба бурув тохара балхий Горячеводски управлене бурувдеттараш. Таханарча дийнахьа «Грознефть» производственни объединенена чу мел йоагIача бурув тохача подразделенешта юкъе дикагIа хьокхамаш да цар.

16 сентябре рапорт деннад цар укх шера 10 бетта план кхоачашъярах.

ДIабахача нийс бетта планал совгIа теха бурув 4186 метр да. Цу юкъа хьахинна пайда — 550 эзар сом. Бурув тохара режим нийса лелаярах, балха ханах боагIача тайпара пайда ийбарах ходаьд 600 эзар сом ахча.

Укх шера бурувдеттараша мехкдаьттахошка дIаеннай йиъ скважина планагIа шиъ мара йоацача.

Къахьегама овсарле 130.6 процент кхоачаш а яь, планал совгIа цар мел теха бурув духхьала из лакхъяра чотагIа техад. Юкъера лаьрхIача станокаца бетта бурув тохара коммерчески сухала задани 124,9 процент кхоачашъяьй.

Октябра юбилея сийна УБР бригадашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха а латташ хIанзлехьа бурув тохара пятилетка хьалхарча шин шера задани кхоачашъяьй А. Драворубов керте латтача «Лесная»-2 оалача моттиге бурув тохача бригадой, «Правобережная-167» оалача моттиге къахьегача Ю. Глушенкос кулгалдеча бригадой.

Управлене лаьттан ченаш техкараша дош деннад ер бутт боволехьа еррригача коллективо шин шера задани кхоачашъергъя аьнна.

* * *

Геттара дика хьокхамаш гойташ хьабоагIа укх шера Грозненски района «Майская» яхача тха коа тIара оалхазараш леладеча фабрика коллектив. КПСС XXVII съезда исторически решенеша хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара, хIаьта Сийлахь - йоккха Октябрьски социалистически революци хинна 70 шу дузача денна дика совгIат кийчдара низ кхо ца беш къахьийга, паччахьалкхенна коа тIара оалхазарий продукци йохкара укх шера план цхьоалагIча октябре кхоачашйир. Шера планага хьежжа 9050 тонн фуаши 200 тонн дулхи дIаделар.

Берригача советски наха доккхача цIейна — СССР Конституци тIаийцача денна — 7 октябра хетаду оаха тхоай толамаш.

Царга кхача геттара доккха новкъостал дир производстве коллективни, семейни подряд юкъейоалаяро. Цо айдир наьха хьинар, совбаьккхар балхацара безам.

Социалистически яхье хьалха йоагIа дулха котама кIоригаш хьалкхееча, дезала подрядагIа болх беш йолча Озираев Iийсас, фуаш гулдеча Гагиев Хаматхана кулгалдеча бригадай коллективаш. ТIадоагIача шера чотагIа болх беш я уж.

КарагIдаьнначох кхоачам баь Iе дага бац тха къахьегамхой. Шу чакхдалалехьа паччахьалкхенна кхы а 2.4 миллион фуъ, 50 тонн дулх дIадала лаьрхIад цар.

М. ТАНГИЕВ,
Грозненски района «Майская» яхача коа тIара оалхазараш леладеча фабрика директор.

ОРБИТА ТIАРА ХОАМАШ

Полета управлени ю центр, 6 октябрь. (ТАСС). БархI бутт ба Лаьттана юхерча орбита тIа болх беш «Мир» яхача комплекса командир Романенко Юрий гола, хIаьта бортинженера Александров Александра космически вахта цхьайтталагIа кIира чакхдоалаш латт.

«Прогресс-32» яха транспортни кема Iодоассадарца а станце тIа регламентно-профилактически мероприятеш кхоачашъярца а цхьана космонавташ дIахо Iилман программа кхоачашъеш ба. Тахан, масала, цар ю биотехнологически, геофизически, астрофизически эксперименташ, хIаьта иштта кийчъю космически материаловеденегIа тохкамаш дара йола аппаратура а.

«Светоблок-Т» яхача установка тIа е йоляьй лаьттарча хьалашка биологически активни соединенеш хьаяра технологи эргаьккха тоаяра хиланза яргйоацача полиакриломидни гела синтеза йола дуккха эксперименташ.

ЭФО-1 яхача электронни фотометра новкъосталца экипажо кхоачашъергья лаьттан атмосферал тIех а дьына чудузача хана седкъий сердал хувцаялара деча бустамий массехк цикл. Уж балхаш де лаьрхIад атмосфера структурана дIахо тохкамаш дарая 100 километрага кхоачаш лакхача моттиге микрометеоритни вещества дема тIоанех йола экспериментальни даннеш гулъяран.

Полет лерттIа дIайодаш я. Романенко Юрийи Александров Александри могашмаьрша ба.

Вай вахара Керттера закон

XIара шера советски халкъо торжественни хьале, керттерча цIеях цаI лоархIаш дезду СССР Конституце Ди. 10 шу хьалха советски халкъий лоIам кхоачаш а беш, СССР Лакхехьарча Совето тIайийцар Советски Социалистически Республикай йиъЛагIа Конституци.

Шеко яц: вай доккхал де дезаш хIама да из. Халкъа хьал-таро тоаяра, вай общество дIахо дегIайоалаяра дика гIулакх деш я советски Конституци, XIапа аьлча, вай мехка наьха дукъа хьа мел деш дола хIама хьадда чулоацам болаш оттаяьча Конституце статьяша хьалхадоаххача хьисапе кхоачаш деш да.

1918 шера В. И. Ленина яьхад: «XIанзалца хьахиннача конституцеша доал деча классай бокъонаш лораьй. XIьата, цаI, советски Конституци мара яц е хург а яц массаза а къахьегамхошта гIулакх деши социализм хьаяра низ бола герз долаши».

Дукха хувцаденнад цул тIехьагIа. Бакъда, вай хьалхара Керттера закон буржуазни конституцешта принципиальни тара ца хилар тахан лелаш йолча Конституце тIа а тIехь долаш да. Харцо, демагоги, хабаращцара демократи санна йола капиталистически мехкий конституционни хартеш белгалйоахача оамалашта цо дукъалъоттаю цIена, гIулакхашца белггала а йолаш, еррига а халкъа гIулакх деш йола демократи.

Ховш да, буржуазни идеологаша геттара а айдаь дувц «сага бокъонаш» лораярах даьца, социалистически мехкашка, къаьстта СССР-е уж IотоIаяьй, яхаш. Уж гIерт, шоаш болча мара сага бокъонаш лерттIа лораяц, яхаш, дерригa дуне тешаде. ТIаккха мишта гIулакх долчча беса дийцача? Буржуазни конституцешта юкъе даха зовне дешаш, гIулакхашка диллача яьсса оазаш а хиле дIаотт. XIaна аьлча, уж цу юкъе дар аьнна вIалла а тоалац эггара йIаьхегIен «демократическии» лоархIача капиталистически мехкашкарча меца, хьабе болх боацаш лелача миллионаш болча наьха вахар. Хьэзцаргда вай, масала, нах фусамашца Iалашбара проблема. Мах бокхха хиларах къеча наха чуховшa таро а йоацаш Iалаьмате дукха квартираш яьсса латт городашка. XIaьта, цхьайолча хана дог нийкха лела нах шоай лоIамагIа дIалувца хьож яьсса латта фусамаш. Из чакх мишта доал вайна ховш ма дий.

Кхыча тайпара я вай мехка жилищни законодательство кхоачашъяра практика. Цо тешшаме оагIув биллаб Конституце 44 статьяца: «СССР гражданий бокъо я чуIе фусамаш хила». Из бокъо, йоах цу тIа дIахо, Iалашъю паччахьалкхени общественнии фонд дегIайоалаярцеи лораярцеи, индивидуальнии кооперативнии фусамаш хьалъеча новкъостал дарца, бахача наха хьалъяь фусамаш общественни тIахьожам а беш нийсса дIахьа екъарца, цунца цхьана квартирахи коммунальни гIулакхаш дарахи кIезига мах боаккхаш хиларца.

«Из бокъо Iалашъю законо...» — из да СССР гражданий бокъонаш, кортамукъале хилар чIоагIдеш дола дIоагIа. Вай паччахьалкхе уж кхайкаяь а Iац, цо уж кхоачашъергхиларах тешам а лу. Из иштта хургдолга хьахьокх вай массазарча вахаро. Тоъаргда, вай мехка бахача наха хьалъеш латта Iалаьмате дукха гIишлош дагаехача. Парте шийна хьалхашка декхар оттадаьд нарара бIаьшере чакхйоалаш хIара советски дезал къаьсттача квартираца е шийн цIенца Iалашбе, аьнна.

Советски гражданин социально дорару, цунна хов общественностана цIаккха а ше кIалбутаргвоацала: цамогаш хуле мах бала а ца безаш лерттIа дарба дергла, хIаьта инвалид хуле пенси лургла, материальни Iалашъяь хургъя цун къоанал, иштта кхытайпа социальни гIойленаш йолаш хургва.

Кхыча тайпара да капитализма мехкашкарча къахьегамхой хьал. Царна юкъе эггара йIаьхегIа лоархIача США болхлочоа хьадоагIача алапе тIара 10—12 процент дарба дарга дIадода. Лора тIавахача 150 доллар дала деза, аппендицита операци яйтарахи пхе дийнахьа больнице алларахи 1000 совгIа доллар доаккх. Кхоанарча ден тешам байна ва укхаза къахьега саг.

Шера я советски наьха политически бокъонаши кортамукъален. Советски гражданий паччахьалкхени общественнии гIулакхашта доал деча, законаш дувцаши тIаийдеши, ерригача паччахьалкхени шоай моттигерен дешаш къоастадеча дакъа лаца конституционни бокъо хилар хIанз къаьстта лоархIам болаш да. Паччахьалкхенна доалдер Советаша вIашагIтеха халкъ хила деза, аьнна, В. И. Ленина хьалхадаьха дешаш тахан вахаре кхоачашхиналга гуш да.

Советий таханарча гIулакхаша къаьгга хьахьокх паччахьалкхени общественнии гIулакхашта доалдеча къахьегамхоша дакъа лацара формаш мел дегIайоагIаш, эргайоахаш латт. Цахаддаш чIоагIлуш доагIа нахацара Советий бувзамаш. Цо эффективнегIен беркатегIен хулийт цар болх.

Укх шера, июнь бетта хиннача хоржамашка ерригача моттигерча Советашка хержав 2321766 депутат. Цар состав 54,7 процент эргаьннай. Вай республика моттигерча Iаьдала органашка хержав 10319 депутат, цу юкъе резервни бараш а болаш. Депутатий составо тешал ду Советаш боккъонца халкъа оамал йолаш хилар, Iалашду хержача органашка наьха ерригача слоий викалаш хулга.

Республике халкъо хержараштa юкъе аханел совгIа кхалнах, 35,6 процент 30 шу далланза бола кагирхой, царна юкъе 23,3 процент комсомольцаш а болаш, 66,5 процент болхлойи колхозхойи ба.

Республика XX-гIа хоржача халкъа депутатий Советаша шоай керттера декхар лоархI вахара ерригача а сферашка перестройка яра, наьха хьал-таро дIахо тоадара лоархIаме дакъа юкъедахьар. 1986 шера 25-ча июле арабаьннача КПСС ЦК, СССР Лакхехьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета Соцамга хьежжа, ший моттиге боккъонца вола да хилар.

Сийлахьча Октябро еллар исторе эггара хьалхарча, дуккхача къамех латтача цхьан паччахьалкхен лард, вай мехка дерригача къамаштен халкъаштен политически, экономически, социальни цхьатарра бокъонаши тароонаши еннай СССР Конституце. Советски Iаьдал латтача шерашка чIоагIъелар халкъий цхьоагIо, цар вошал. Айелар ерригача республикай экономикеи культуреи. Вай Даьхенна эрсий, кхыча къамаша даьча новкъосталах, ленински къаман политика бахьан долаш Нохч-ГIалгIайче дегIаена индустриально-аграрни район а хинна дIаэттар. Геттара а дика дегIаера мехкдаьтта, мехкдаьтта чакхдоаха, машинаш ю промышленносташ. ЧIоагIлуш я колхозийи совхозийи экономика. Хоалуш да Iилма, культура доакъошка даьха толамаш.

Халкъа боахаме къахьегаш ба 92 эзар совгIа лакхерен юкъерен дешар дийша дипломированни специалисташ, шерлуш йоагIа болхлой класс. Тоалуш доагIа [illegible] Лоамарой культурни дегIабахкара даькъе даьха доккхий толамаш миштад хьахьокх укх цифраша. Революци хилалехьа Нохч-ГIалгIайче бахача нахах 99 процент дешари йоазуви ховш бацар. Ерригача крае массехк школа мара яцар. Из хьал дар дарба деча учреждденешка диллача а. 1986—1987 дешара шу чакхдоалаш республике яр 561 школа, 261 эзар дешархо а болаш. Медицински гIулакх деш ва 13 эзар медицински болхло. ЦхьайтталагIча пятилетка шерашка республике лакхерчеи юкъерчеи дешара заведенешка кийчваьв 30 эзар специалист.

Советски Конституце лораю къахьегача халкъа бокъонаш. Цунца цхьана Конституце тIа белгалдаьхад гражданий керттера декхараш а: цIена къахьегилга, дисциплина йолаш, законаш лоархIаш хила везалга. Уж белгалдоахараш общественни хьашташ да.

Бакъда, халахете а, болаш ба къа ца хьегаш йоахача доходех баха гIертараш, кхыдола негативни хIамаш леладераш. Уж дIадахар, социалистически вахара хьисапа нормаши принципаши цIенхаштта лелаяр — советски сага лоархIамеча декхарех цаI. XIана аьлча, советски законаш ца лоархIача, паччахьалкхен киса кхувдача саго йохаю вай строя лардаш.

Къа ца хьегаш доходаш яхарца доаттабу къовсам чIоагIбара балха керттера лостамаш белгалдаьхар карарча шера июнь бетта хиннача НГIАССР Лакхехьарча Совета ялхлагIча сессе. Советски, боахама органий декхар да кулга цIена боацача наьха дерригa а наькъаш дIакъовлар, советски законаш телхадераштa гонахьа уж ловргбоаца хьал оттадар.

СССР Конституце кхайкаду социалистически Даьхе лораяр СССР хIара гражданина сийлен декхар да, аьнна. Цудухьа цецвала эшац вай парте наха тIема-патриотически кхетам балара хадданза йоакхо еш хиларах.

Кердача Конституце итт шу дизар Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша, дерригача а советски халкъо санна, Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара сийленца накъабахара кийчо еш хьинар айденнача, гIозбаьннача хьале дезду. Дикача къахьегама совгIаташца накъайолх цIейна Ленина, Даймехка тIема 1-ча степена орденаш лелаю «Грознефть», СССР 60 шу дизара цIерагIча «Оргтехника» Грозненски производственни объединеней, «Промавтоматика» НПО опытни завода, Гудермесски медицински инструменташ еча, «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни заводий, «Аргунводпром» объединене коллективаш. XIаьта Грозненски района «Советская Россия», Надтеречни района «Гвардейский», Ленина орден лелаеча «Шелковский» паччахьалкхен племзавода коллективаш 1986/87 шера хьайбаш толаме Iангара дахара, хьайбай продукташ дукхагIа яхара, эцара тIехьа союзнии автономнии республикашта, краяшта, областашта, юртарча районашта, колхозашта, совхозашта, боахамий юкъарча кхыча предприятешта промышленни предприятейи организацейи подсобни юрта боахамашта юкъе йоаржаяь хиннача Еррисоюзни социалистически яхьа итогашка а хьежа котъяьннараш лаьрхIай, царна дIаеннай КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС-ен ВЛКСМ ЦК-ан Сийлен грамоташ. Агропромышленни комплекса 400 коллективон 17 эзар болхлочон ханал хьалха кхоачашдаьд шоай юбилейни декхараш.

М. КЕРИМОВ,
НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиуман организационни отдела заведующий.

Белабала а сапаргIата хила а йиш йолаш ба тахан — СССР Конституце доккха цIей деэдеча дийнахьа Назранерча Ахриев ГIапура цIерагIа «Электроинструмент» яхача заводера къаьнара доттагIий слесарь-лекальщик (аьрдехьа) Котиев Ахьмади госприемка кулгалхо Сагов Закреи. Дукха ха я Конституце шоашта еннача эггара лоархIамегIа йолча бокъонах — къахьегама бокъонах шоай дега ма хетта пайда эцаш уж хьабоагIа.

Бакъда, белабенна бацар уж эггара хьалха госприемка йолаеннача хана. Халача хьале эттаяр завод, гIадвугаргвола белгало гуш яцар балха. XIанз ша боастабеннаб, баша болабеннаб. Ахьмада кулгаша хьаяь цхьа аьшка оатхал йисац госприемка дIа ца эцаш. Иштта тоалуш доагIа завода дукхача кхыча болхлой гIулакхаш а. Нагахьа санна хьалхарча беттashка низткъа 30—40 процента мара планаш кхоачаш ца еш юсаш хиннаяле, хIанз (укх тIеххьарча 2—3 бетта) йизза кхоачашъю заводо ший планаш. Цу гIулакха гIадвахав Ахьмад а госприемка кулгалхо Сагов Закре а. (Сурта тIа шоана гу уж).

М. КАРАЕВ.
З. БАТЧАЕВА сурт.

Дерригa а наьха дукъа

Оаха дика кхетаду вай паччахьалкхено хьадер наьха хьалтаро тоаяра, уж кхы а дикагIа бахийтара тIадерзадаь долга. Цхьаккха капиталистически мехка яц вай яраш санна бокъонаш. Уж еннай СССР Конституце — мехка Керттерча Законо.

Цхьабакъда, хIара советски саго ший бокъонех пайда ийбеш санна, хьаштдолаш ший декхараш а кхоачашде деза. Декхараши бокъонаши вIаши къоастаде йиш йолаш дац.

Вай керттера декхар — хьаьнала къахьегалга, Даьхен беркат хIара денна совдахар.

Доккхала алга дац са. Ерригача Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене дика йовзаш я тха бригада. Лакха да тха хьокхамаш, дика я коллективера дисциплина, цунга хьежжа доккхий да алапеш. Тхо цIаккха а дагIац хьаде хIама доацаш. Из фуд аьлча, хIарано шийна тIадилла декхар цIена кхоачашдарах хьахинна беркат да.

Аьлча кхоачам ба, дIабахача ийс бетта дерригача техникo-экономически хьокхамий паччахьалкхен план оаха кхоачашъяьхилар. XIаьта заданел совгIа 18 эзар сома маьха отделочни балхаш даьд.

Тха толамаш дика хилара бахьан да цхьан цIен дезал санна, дахаш а къахьегаш а, вIаши барта тхо хилар. Цу хьакъехьа цхьа масал доаладе безам бар са. ЦIенда дукхача хана деиз могаш воацаш ва тхоца болх беча Зармаева Аьсета.

Дикъ бер да цар. Хьалдеттача беса дIахора балхаш чакхдаха низи хаи ца тоъаш латтар цар керда цIенош. Бригадо (хIаьта тхо 30 саг ва) лаьрхIар кхоалагIча квартале дика къахьегарах хьожаяь премi Зармаевгlар боахам тоабара дIаяхийта. Цхьаккха саг раьза воацаш хилланзар цу гIулакха, цул совгIа балхара мукъадолча деношка, саг юкъера ца къасташ, шин дийнахьа дерригa а штукатурни балхаш чакхдаьхар оаха. Уж гIулакхаш оаха дарах тахан а тIехьа баркал, аьнна, бала ца могаш ба Аьсет а цун дезал а.

Хало тIаккхаьчача дийнахьа оарцагIвала веза дика новкъост. Оаха даьр а да-кх из, цу тайпара масалаш дуккха а доаладе йиш йолаш да.

Вайна юкъе нийслуш ба (дукха беце а) «ер са да — ер паччахьалкхен да» яхараш. Таханарча дийнахьа бизза уж нах хьагучабоахалга вай декхар да.

Б. КОТИКОВ,
Грозерча цIенош деча комбината отделочникий бригадир.

Дешар — сердало

Шу совгIа мара дац со Йоккхача Ачалкхе № 17 йолча школе хьехархо йолаш болх бе йолаенна. Укхаза яьккхай аз итт класс а. XIанз а бIаргашта хьалхашка латт сона сайца цхьан классе баьгIа новкъостий, йиц ца луш дег чу йижай тайп-тайпарча предметех тхоай хинна урокаш.

Цу шерашка каст-каста боагIар школе парте, тIема, къахьегама ветеранаш, ха яха нах. Цар дувцар тхона хьалха вай къаман хиннача халача вахарах. Революци ялалехьа хьалха дешари йоазуви ца ховш баьде баьхаб гIалгIай. Нагахьа саг мара вацар Йоккхача Ачалкхе эрсий мотт кхетабеш, хIаьта шаьрра из бувца ховш цхьаккха а вацар.

Бокъонца хувцаделар из сурт Сийлахь-боккхача Октябра сердал вай лоамашка кхаьчачул тIехьагIа. ХьалхагIа цхьаь цаI лакхера дешар дийша саг ца хиннача тха юрта бIаьш специалисташ ба, царна юкъе хьехархой а болаш. Йоккхача шин школе эзар совгIа бер да дешаш. Цхьаннена ца хийттача тайпара хувцаденнад гIалгIай къаман вахар укх кховзткъеи итт шера.

Дешар вай мехка мах тела ца безаш да. Из бокъо еннай вайна СССР Конституце. Цул совгIа, лакхерча а лаьрххIа юкъерча а дешара заведенешка багIача студенташта стипенди тел. Йоакхо ца еш битац профессионально - технически училищашка а школашка а багIа дешархой. Паччахьалкхено дукха рузкъа дIадохийт дIаьхдаьча дешара ден группашта, бераштa мах боацаш учебникаш далара. ТIаккха да е нана йоацаш дисача бераштa новкъостал дар, тайп-тайпара любительски объединенеш, клубаш, кружокаш вIашагIйохкар, курсаш хьаеллар. Уж масалаш кхы а да.

Хьехархочун професси харжарах вIалла дехкеьннаяц со. Къайлахьоргдац аз, юкхьанца хала дар. Цхьабакъда, цу хана шоай кулг кховдадир сога йоккха педагогически опыт йолча А. Н. Бековас, Х. А.-Ш. Чапанова, кхычар. XIанз аттагIа да сона сийлахьбоккхача эрсий йоазонхой, поэтий, драматургий кхоллами В И. Ленина мотти бераштa хьеха. Цох лоархI аз сай ираз.

А. ЧАРИЕВА,
хьехархо.

Дего къоабалдер

Балхах, дешарах мукъа йола ха... Пайда а болаш мишта дIахьоргьа из? Къаьстта дукха хул мукъа ха пенсе ваьнначул тIехьагIа. Укхаза Iалаьмате ира латт унахцIено лораяреи чIоагIъяреи дош. XIанзарча сихача, кIеджйоахача вахаро дукха моральнии физическии низ дIабоакх. Мишта меттаоттабергба из?

СССР Конституце вайна луча бокъонех цаI—салаIар. Цу гIулакха, аьнна, хьалъяьй санаторeш, профилактореш, пансионаташ, курорташ, пионерски лагераш, кхыйола учрежденеш. Цул совгIа, саго ший лоIамагIа пайда эца йиш я туристически экскурсионнии походех, альпинизмах, гIаш лелаpах.

Шерра дIабаьржаб вай мехка физкультурнии спортивнии болам. Цхьа юрт, город хургьяц Советски Союзе, йоккха еце а, ший спортивни гIишло е майда йоацаш. Спортзалаш хинна ца Iеш, цхьайолча школашка нек дара эша бассейнаш а го йиш я. Партеи паччахьалкхенои боккха теркам тIабохийт наьха салаIар вIаштIехьдаккхара.

Доккхал ду аз «Динамо» стадионе е «Садко» бассейне кхаьчача. Мел дукха нах ба укхаза шоай унахцIено чIоагIъеш, царех нонагIбараш ха яха нах а болаш. Уж дакъа лоацаш ба тайп-тайпарча могашалла группашка, секцешка.

ТIаккха ма боагIара пайда эций грозненцаша, районашка бахача наха салаIара дукхача формаех? Бакъдар аьлча, кхоачамбоацараш цу даькъе кIезига дац. Мел дукха ха йоаких клубаша, культура цIеноша, паркаша, спортивни залаша, майдаша яьсса латташ. ШоллагIйола проблема: цхьайолча моттигашка тоъал дукха хул культураи спортеи объекташ, кхычахьа уж йоацаш я. Уж а кхыдола а кхоачамбоацараш дIадахара тIаерзаяь я парте социальни программа.

Укх тIеххьарча хана дукха дувц вай обществах летача зуламех — малар мелилгах, наркоманех, алкоголизмах. Парте лира къовсам лоаттабу царца. Сона хетачогIа, уж зуламаш дIадаха дукхха аттагIа хургдар, нагахьа санна воай мукъача ханах бизза пайда эца, салаIа вай Iомалоре.

А. ГУЧИГОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР физкультураи спортаи йолча паччахьалкхен комитете председатела заместитель.

Довзаргдоацаш хувцаденнад вай город Грозней сибат укх тIеххьарча хана. Йоккхийча темпашца хьалдеш латт вIаштIардаь нах баха цIенош, промышленни объекташ, бIарчча микрорайонаш.

Машиннаькъа вокзала уллув хинна зIамига цIенош дIа а даьха, цига хьалъеш латт 12 этаж йола йоккха, хIанзарча ханара гостиница. Из хьалъяь яьлча, мехка массе миIингашкара Грозне хьаухаш бола хьаший дIатарбе йиш хургья.

XIара шера дукхагIа хул Грозне баха нах. Хьалкхувш ба къона горожанаш, хьахул керда дезалаш. Царна дукха эш баха моттигаш. Цудухьа города малхбоалеигахьа хьалъяьяьннача ялх микрорайонаца, Олимпийски микрорайонаца цхьана городе хьалъе йолаяьй «Ипподромный» яха микрорайон а. Кердача аэропорте хьалводдача новкъа аьрда оагIорахьара хьалдаьдаьннад цунна чудоагIаргдола ворхI цIа, хIанз хьалдеш а керда лард йоллаш а да иттех цIа. Цахаддаш къахьег вай гIишлонхоша царна чу сихагIанах баха Iоховшабара, гонахьа массанахьа лостам бара, из моттиг хозъяра низ а ца кхобеш. Иштта кхоачашъю вай мехка «Сага вахара фусам хила бокъо я» яха СССР Конституце тIара керттера цхьа принцип.

СУРТАШ ТIА: машиннаькъа вокзала уллув хьалъеш латта гостиница; дегIайоагIаш латт «Ипподромный» яха микрорайон.

Р. АУШЕВА сурташ.

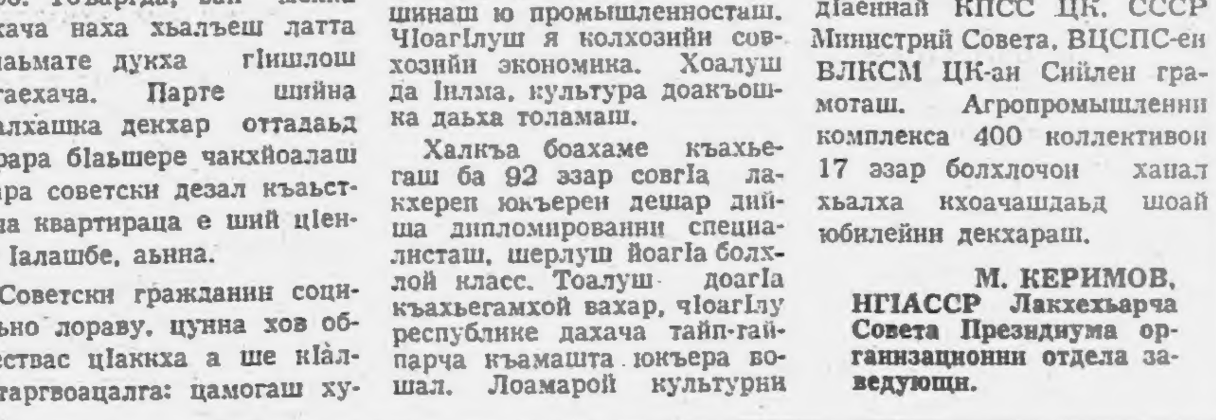

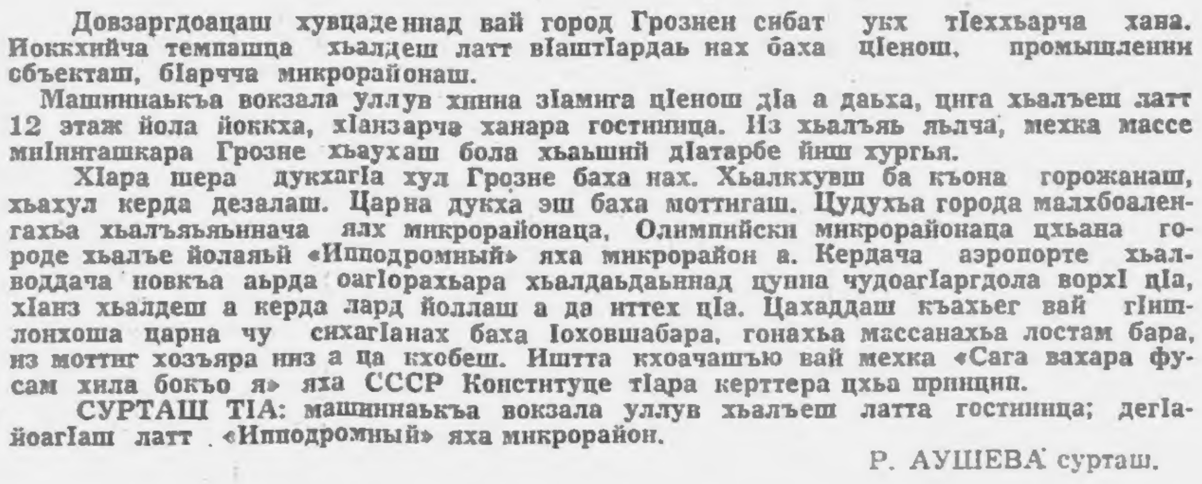

ТОЛАМИЙ ХЬАСТ

Массехк шу хьалха тIехьабусарех бар «Тепличный» совхоза боахам, кхоачашъяцар планаш, социалистически декхараш. ГIулакхаш овлангара денз тоадала доладелар шин-кхо шу хьалха. Боахама керте эттар хьинар дола коммунист Амаева Зулай Накмановна. Шийн юкххьанцара болх дIаболабир цо шийна гонахьа партийни, профсоюзни а комсомольски а активисташ вIашагIтеха, уж вIаши кхотабарца, хIаранегара доагIар цIенхаштта хьадехарца.

Шоаш яьча аргIанарча партийни собране соцам бир хIара лоархIамеча участке хьинар дола коммунисташ хьожабе, хIаранена хьалхашка оттадир хьадда декхар. ЛаьрхIар хIара бригаде а, хIаьта уж ерригаш а ворхI я совхозе, царна чуйоагIача хIара звене а коллективни подряд юкъейоалае. Производствана доалделга болхлошка шоашка дIаделар, нахаца дукха дийцар кердача формагIа шоай къахьегам вIаштIехьбаккха безарах, цох боккха пайда баргхиларах дIатешавир хIара болхло.

Цох хьахинна дика мел дар тахан къаьгга гуш да. Укх тIеххьарча шин-кхаь шера дапм а дика хьокхамаш гойт боахама коллективо. Масала, соахка баьца балха итогаша дог гIоздох. Шера 202 эзар сом пайда баь совхозо, паччахьалкхенгара хIанз дотаци эцац, цунгара цхьаккха тайпа гIо дехац, хьаддача маьхах йохк по шийн продукци паччахьалкхенга.

Совхозера ерригa подразделенеш тIахьожама чекови системага яьхай. МугIарера болхлой, специалисташ бокъонца лоархIаш ба хIанз шоаш мел даьккха ахча. Складера цхьан саго дIаэцаргьяц совленагIа йола тукаш, е кхыйола материал. Нагахьа санна звенос е бригада дIайохийтача средствай планал совгIа кхом баьбале, цунах доагIачох 40 процент дар кхы тIа луча алапена юкъедода. XIаьта затраташ боарамал тIехъялийтаяле, из ахча тIерадоаккхаргда царна йоагIача преме е алапе фондера.

Белггала ала деза, укх шера бeча балхах а. Соахкарчул дукхагIа хIанзлехьа эзар центнер продукци ехкай совхозо паччахьалкхенга. Шийтта эзар сом гаргга да боахаме кходаь продукци кийчъярга дIадодар. Лакхе ма аллара, цох ах гаргга дар дIалургда кхом беча хьинаре дакъа лоацаш хиннача болхлошта. Царна юкъе ба дикагIбола болхлой коммунисташ - бригадираш Идигов Сайд-Эми, Токаев Мухьмад, звеньевойш Къахьегама Цlеча Байракха орден лелаер Сусурова Нурсет, Заурбекова Тамара, Мидаева Лейла, Масаева, Хьамила, Сулейманова Яха, Канаева Аружа, дуккха кхыбараш.

Пайда белга, кхы тIа а алапи далар — из дерригa хьахиннад планови хьувкъам совбаккхар бахьан долаш. Соахкарча планах 15 эзар центнер баьцаадараш дохка дезаш яр боахама коллектив, хIаьта ехкар я 17 эзар центнер. Цох хьахиннад 1 миллион 527 эзар сом. Продукци кийчъяра цхьан центнерага дIадодар 9 соми 74 кепиги лохдаьд, хIаьта укх шера из кхы а лохлургда. Цунца цхьана белгалдаккха деза хIара сага-сих йоаккха продукци а алсамъяьнналга. Тkъаьи итт процент гаргга дегIаенай из.

Алсамдаьннад болхлой алапеш а. 18 процент совгIа дегIаенай къахьегама овсарле, 21 процент совгIа лакхъеннай боахама рентабельность а. ГаргагIертай коллектив кердача шера план кхоачашъяра а. Совхоза болхлоша хьинаре къахьегар бахьан долаш чIоагIа когаш тIа ураэттаб боахам. Госбанкерча цун счете да 500 эзар совгIа сом ахча. Цо йоккхий таронаш лу, паччахьалкхенгара гIо а ца дехаш, социально - культурни гIишлош хьалъяра. Соахна совхозе хьалдаьд наха баха кхо цIа, хIанз хьалдеш да кхы а ворхI. Царех шиъ укх деношка кийча хургда. Хьалъяьй йоккха болхлой столови, медпункт.

— Тха коммунисташа дика кхетаду къаьнарча IаьдалагIа болх бе йиш йоацилга, — яхаш дувц совхоза директора З. Амаевас. — Йоккхийча масштабех хьалъю оаха боахама гIишлош. Цхьайолча производственни помещенешта реконструкци яьй, тоаяьй тишъенна теплицаш, хинпроводий сеть. Наьха къахьегам аттача баккхара дукхача балхашта механизаци яьй. ХьалхагIа шлангашца хий деттар тха болхлоша, хIаьта хIанз электропровода новкъосталца хий деттала юкъедоаладаьд. Болх бе дIайолаялийтара кийчъеш да тхо «Климат» яха установка.

XIанз укх сахьате дерригa низаш, хьинар оврцагIа а даьккха бIубенна къахьегаш я тха коллектив СССР Конституци Денна.

Хьалха тоъаш бацар боахаме болхлой, нах гаьнна дIаухар къахьега. XIанз из проблема ден повестка тIара дIаьккхай. Йоккха терко ю цар кагирхой боахаме дIачIоагIбара, нах дукхагIа балха юкъеозара, къахьегамцара цар безам совбаккхара. Айхха бувзамаш лоаттаду шоай подшефни школай дешархошца. Совхоза стипендиаташ а болаш иттех саг деша хьожаваьв институташка, техникумашка, профессионально-технически училищешка. Цига дешача юкъа цар йоакхо ю, цар мишта деш хьож. Цу хьакъехьа партийни комитета тешшаме гIонча а хинна дIаэттай къона коммунист Борзиев Бийсолта керте латта комсомольски организаци. Насуханов Гелани керте латтача профсоюзни комитето оттаьй социалистически яхьа условеш, теркам тIера ца боаккхаш Iалашду из лерттIа чакхъяккхара гIулакх. Цо а лоархIаме гIо ду боахама толамаш тIа-тIа совдахара.

Совхоза коллектива опыто хьахьокх, нагахьа санна боахама расчетах, коллективни подрядах лерттIа пайда эце, цу гIулакха беррига коммунисташ оарцагIбоахе боахама гIулакхаш дуккха дикагIа леладе йоккхий таронаш йолга.

Р. АУШЕВ.

ХАНАЛ ХЬАЛХА

«Чечингагропромстрой» производственни объединенена чуйоагIача тха аьшкбетонни завода коллективо хоза хеташ рапорт лу таханарча дезача денга укх шера итт бетта задани кхоачашъярах.

Планал совгIа арахийцай 253 эзар сома маьхза товарни продукци. ЛийрхIачул тIера продукци маьхалхьалхьара 18 эзар сома маьхза я.

Потребителашта поставкаш яра договорни декхараш дизза кхоачашдаьа. Ер бутт чакхбалалехьа цхьайтта бетта задани кхоачашде тIаийцача социалистически декхарех дог тийша а хIоарахIиларах а я завода коллектив.

Ала деза, Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача денга пятилетка шин шера задани кхоачашъергья, аьнна, шоаш тIаийцача социалистически декхарех хIанзлехьа лоархIаяь цехаш йолаш я. Царех я Куринев Мурад, Устарханов Мувса, Гунеев Хьусен керте латта арматурни, хьу чакхьахачарна, аьшкбетонни цехий коллективаш.

Цар дош деннад, шу чакхдалалехьа кхы тIа 386 эзар сома маьхза продукци арахеца. Шоай декхарех уж кхоачаш хургйолаш шеко йоацаш я.

М. АТИЕВ,
«Чечингагропромстрой» объединене аьшкбетонни завода директор.

ВІАШАГІКХЕТАРАШ: СОВЕТСКИ СОЮЗА ТУРПАЛ АУШЕВ РУСЛАН

ШОЗЗА ІОАЖАЛА ДУХЬАЛЪЭТТАВ

Гарнизон Кабула гаьна йоацаш латт. ТІой доахкача лоаман боса йІовхалах маьлхардаха, ІажагІденна баьца мергІилгаш. Демо кера ерзаьча салтий палаткай ши шеренга... Душманашца тІом а баь, дукха ха йоаццаш цІакхаьча латт пехота тІема машинаш. «Нийсле» аьнна еннача командагІа БМП-ашта юххе дІаэтта латта мотострелокаш. ТІах аьнна воккхагІвола лейтенант, лабинга кулг хьалтІа а дахийта, комбата духьала вода.

ДЕМАША яьккхача плаца тІа байга строевой гІа а боаккхаш воагІача хозача Іаьржа мекхаш долча сага бІара ца хьожаш Іе хала да. Малхо йоагаяь, демаша яьккха, хьоцарца хьатІадаьннача тухо кІайяь дІахьа яха тужурка, сов дукха дІайийтта яьрда иккаш цхьаккха дича а товш яц, момент торжественни хиларга дилача, иштта дале а, товш дар тІадувхар цун дегІ спортивни хилар къайла ца, доакхаш хилар. Комбата хьаюхе вера из, кІезиг-дукха йиш хаьла яле а, дикка хьахозача оазаца аьлар тІема денхар кхоачашдаьд.

— Атта-м хиланзар? — рапортага ладийгІача, уставага диллача вІалла ца доагІаш хьаттар Кукса Валере.

ВоккхагІволча лейтенанта юхь фотовспышкас санна сийрдаьккхар листача Іаьржача мехкашта кІал гІолла кІай цергаш гуча а йоалаш шерра велакъажаро.

— Из доацаш хиланзар, — лоацца жоп делар цо.— ХІаьта а саг ца вувш, деррига а дика чакхдэьлар.

Шера белаж, сийрда чеш долча капитана Куксас чІоагІа тоІадаь хьабеделлар эпсара кулг.

— Вольно, — аьнна команда а енна, комбата амар дир:

— Лични состава—баннн даа хІамен. Цул тІехьагІа салаІа! Хьога хьежаш Москвера вена новкъост ва, Руслан Султанович,..

Аушев Русланаца духхьашха вІашагІкхетар иштта хилар са. ДезткъалагІча шера бІаьсти дар из. Масса болча миха, са тоха ца могаш бІайха хьежача малха, мичара доагІа ца ховш кхувсача душмански топий пхорчашта хьайийлла хиннача Кабула гаьна йоаццаш йиллача палаточни гарнизоне дар из.

Цу хана Аушев геттара къона эпсар вар, хІаьта а дикача оагІорахьара белгалваьннавар из чІоагІача командирски оамалца, ординарни йоацача знанешца, эскаре гІулакх дарах йолча уйлашца, батальоне а полке а а къаьстта лоархІаш долчунца — тІема вошала чІоагІа хамбеш, шийна уллув мел бараш, къаьстта подчиненни бараш лоархІаш хиларца. Укхаза хьоаде доагІа, цу саххьате тхо вІашагІ ца кхетар, хьалхагІа воккхагІволча лейтенанто даьр — ший еррига а тІема группа банни палатке гІолла «чакхйоаккхалга». ТІеххьара хьаараваьлар ше.

Бакъдар аьлча, де йиш йолаш цхьаьккха-м дар: подчиненни бараш дІа-хьа а баьха, сапен мочалкен бе а елла, душа кІал эккхалга, из де вІалла а хала дацар. Цхьаболчар иштта да з ду из. ХІаьта а салташта фу хетаргда-хьогІ командира шийгара бІаргадайтача цу тайпарча «масалах»?

ТІехьагІа дуккхазза а вІашагІкхетараш хилар тха. Советски Союза Турпал а волаш, М. В. Фрунзе цІерагІча Военни академе из дешаш волча хана. Тайп-тайпарча собранешка. Цунца къамаьл мел дувцача хана цецвоахар тІема службах, начальникаштен подчиненни болчарнен юкъерча отношенеех, командирски кадраш кийчъярах хьаькъалца цо дувцачо. Къайлахьоргдац аз. цхьаболчар хало тІаэцар проблемаш кІоаргга йовзаш хиларах хьайоагІа цуя категоричность, ший гІулакх дика довзаш хиларах кІоаргга кІал кІийле йола цун бескомпромиссность, идейни тешам, чІоагІа йола вахара позици хьахьокхаш йола дега цІенал. Укхазара доагІаш дарий-хьогІ Аушев Руслан «седкъий» лазар кхийтта куравьннав, яхаш унахцІена доаца къамаьл? Маьржа яІ-их, уж йоахараш! Ма чІоагІа эшаш да-кх уж корта а болаш хІама къувсача хана, духьала даккха хІама доацаш висачера хьабаьккха кхера теха цецвакккха.

ТІехдика чакхъяьккхай цо академи, цун бокъо яр дІахо эскара гІулакх дара моттиг харжа. Хержар Афганистан. Ший полк. Ше кхо ца веш, салте везаш, массаза санна гІулакх деш хилар Руслан цига. Цхьабакъда, ханал хьалха къаставийзар полкацара. Саланг яхача дукъ тІа, дага а доацаш душмански цІера кІал кІийлен тІа нийсъеннаяр вай бензовозий колонна, цига кІалбисача водителашта новкъосталa болхача салташта хьалха вар из. ТІом чакхъбаьнначул тІехьагІа бандитски пхо тІакхийра эпсара. ЦІийшваьккха Іовежар из ший салтий кулгаш тІа. Шиъи ахи литр цІий Іодахар тІом хиннача вертолет хьа а кхаьча, са ца доахаш вола из госпитале дІакхачалехьа. Медслужба майора «Яксвлев Лешас — дошо кулгаша» — иштта мара цІи яккхац Аушева хІанз ше лечара ваьккхача хирурга — оззаваь Іоажала мІарий кІалхараваьккхар из...

ТХО Султана Русланаца цун московски гостинични номере дагІар. Истола тІа тІера Іи хьалгІетташ латташ чай дар. Кхоана цун ше хьожаваьча кердача моттиге гІулакха тІа дІаваха веза. Ше хержай Гаьнара Малхбоале.

— Фу эш лоамарочоа? Лоамаш! ХІаьта уж малхбоале долаш да, — йоах эпсара. — Бакъда, хьамсарча, Кавказскичарел лохагІа. ХІаьта а лоамаш. Деррига а дукха хІама ца эшаш цІагІа санна...

Из массаза дикка догІоздаьнна хул. Цунна хьалхашка — керда гарнизон. Керда нах. Из уйлашца цига ва. Бакъда Афганистанацара из цІаккха къоасталургвац. Цига лайна халонащ,лира моттигаш цІакхa йиц а ца луш дага латтаргъя.

— Афганистана хьалхара а керттера а урок, — ше шийца дагавоалаш санна йоах Аушева, — салтечоа гаргагІа хилар. Ший воІ, воша санна из везар, цун йоакхо яр. Деррига а ма хетта дий-те вай цу хьакъехьа?

— Из чаь пела дІа а тетте истола тІара хьалгІотт. Дукхача хана денз уйла яь, новкъа долаш дег чу леладаь хІама дІахо дувц цо. Цун хоалуш дог тохалу, из сихлу.

Фуннагіа - моллагІа дувце а, цхьабараш эпсара чин хьанийцачул тІехьагІа салтечунца хийрбала болалу. Вай эскара массазара классови маІан дицлу-хьогІ цу сага? Из болхлой - ахархой хилар ма дий! Вай дерригаш — салтечунгара маршалага кхаччалца — къахьегама халкъа къонгаш. Из дицдар ше малав а малагІа гІулакх кхоачашде тІахьийхав а ца хар да.

ХІаштдале ер уйла. Ма дика хургдар-кх школе денз кагирхой тІема гІулакх де кийчбеш, цунах командир хургволга — цун новкъостий дукха безалга, цо цар йоакхо елга, безаме, кадай, хьаькъал долаш волга, цо кхычунга кхаьча бала ший бар санна тІаэцалга; новкъоста дега-гІоз хилча из шолха гІадводалга хьалхе ховре. Цун де дезар военни училище командира е политболхлочун гІулакх Іомаде из хьожавелга. ХІаьта кхывар «аьшкаща», механизмащца безам болаш хул: новкъостех из увзалац, бакъда машина хилча хІама эшаш хилац цу тайпарча кагийча наха бола нийсса ниъ техникага, инженер хиларга бодар ба...

— Командни училишешка оттараш экзаменаш ца эцаш чакхбаьхача фу дар-хьогІ? — йоах, цІаьхха дага а доацаш Аушева. — Собеседованеш, тесташ йича тоъаргдацар-хьогІ. Командни а политически а училишешка, сона хетаргахьа, из тешамегІа а, нийсагІа а хургдар. Цхьан дешаца аьлча, уж индивидуальни хьахержача, бакъахьа дар.

Логика, хетаргахьа, цига йолаш я. Командир — из малав? Хьалхарча аргІана педагог, воспитатель. ХІаьта воспитатель лор санна хьахаржа веза. Нах ца безаш царца дІанийна, дагардар дувца ца ховш бараш цу профессегІа болх бе аьттехьа бита а мегаргбац.

— Мичахьара хьахул уставагІа ца доагІа вІаши леладу гІулакхаш? Уж ограниченни контингентага а кхоач. Сихлуш, латара тІера бола нах гучабувлара бехке цхьа саг ва: эпсар. Цунах со кІоаргга теш. Цунна бехке вац, хьалха лаьца ваьлла, тІаккха эскаре гІулакх де тІавийхa, массанена совъьяна, кІордаяь «дедовщина» казарме юкъейоалаяь салте, хІаьта цун бехке эпсар ва. Афганистанерча «дедаех» аьлча, кхы мел дар дІадаьлча, аз царех зовза нах лоархІ. Цар тІем тІа ца баха цхьаннех лата а лета суд яйтаргъя. ТІем тІа фу хул хац, ве а тарлу...

Аушевс гІулакх деш хиннача полке маьхе да лакха тІема а нравственни а гІулакхаш. Майрал, денал. Шоайла дІа-хьа гІо дар. Войскови новкъостал. Аьннар кхоачашдар. Эзди хилар.

КАПИТАН М. Егоров командир хиннача минометни батарее эпсарий, сержантий, салтий барттайна коллектив вІашагІкхийтар, яхаш дувц Аушева. ЛаьрхІа гулбича санна бар цигара командираш. Творчески уйла еш, хьаькъал долаш. Мукъа йола ха ма пайда а болаш чакхйоакхх цар! Е салтий «кхетаче» хайша багІаш походно - тІема вахарцара тамашнеча хІамах лаьца дувц, е кофе над молаш багІаш шоай цІа, гаргарен кхоаччарен нах дагалувц, е цхьа тамашийна яхьаш дагайох. Цкъа шейхк яха халхар дикагІа хьан ду хьожаш конкурс чакхъяьккхар. Къона нах ма бий уж! Батарее гІулакх дш вар Подмосковьера хьаваьнна салте, Поляков Николай. Массахана цхьа озавенна, шийна хетар лечкъадеш волаш санна хетар из. ХІаьта укхаза ма шейк а яр яьр! ХІаьта хьажал шо фу хилар? Пенджабе душманашца хьалхара дов деча хана из «озалуши эхь хеташи» хинна Поляков ботарее мел хиннарел майрагІа хилар. Кхетаду хургда-кх оаш, цун бахьан шейк яцар; эІамсаго кхетадаьдар ше коллективе кхычарна нийсса волга.

Минбатарее санна, полкерча разведчикий командираш беррнгача салташта масал да. Царна дунен тІарча хьалах дувца а хов, салташца цхьана футболах а ловз уж. Личносташ я-кх! ХІаьта царна тІехьа йоагача цІерала а додача хила а лелха кийча хул бІухой. Из-м ше маярра факт я. ВоккхагІволча лейтенанта Суров Леонида, ший разведвзводаца цхьа тІом чакхбаьлча шоллагІбар дІаболабора. Эггара халагІа а кхерамегІа а дола декхараш тІадохкар цу взводана. Цо уж массахана тІехдика кхоачаш а дора. Фу аргда тІаккха разведка начальник волча капитанах Гулида Валерех? Ший гІулакх довза ас. Арме гІулакх де из венав горни институт чакхъяьккхачул тІехьагІа. Шин шера венав. ХІаьта ха чакхъяьлча, даим укхаза висав. ТІема гІулакх довзаш эпсар ва. Дийша а кхыбараша сийдеш а ва.

— Хьажал хьо фу хул, — йоах Султана Руслана, — тІехдика нах ба-кх. ХІаьта дукхабараш орденаш йоацаш, медалаш йоацаш ба-кх. ХІанад вай уж наградаш ялара сов цІаьрмата? ТІом беча белгалбаьннача бІухошта яьча командагІа наградаш ялара сих ца лу цхьабола кадровикаш тохабалийта вай низ хІана дІакхачац кхетаде магац сона.

Фу дар-хьогІ, Сийлахьбоккхача Даймехка тІема опыт хьа а йица, СССР Лакхехьарча Совета Президиума цІерагІа совгІаташ тела боагІ-боагІача командирашта бокъо елча? Царсх тийша ма дий эзараш-эзараш болча наьха вахар, хІаьта совгІаташ тела бокъо яла йиш яц-те царна? Инстанцешка гІолла реляцеш а ца ухнйташ, цу сахьате, денал гойттача моттиге, доагІачоа цо даьккха совгІат дІадала мегаций. Цхьаболчар дувц: хьалха хиннар мо тІом а бац, е уж масштабаш а яц... Пхорч-м шоаш хиннараш да. Ког-кулг даккхар а цу хана санна нийслу. Даймехка къонгий денали къонахчали къонгий денали къонахчали — цу хана хиннараш да...

Афганистане сай шоллагІа журналистски командировка чакхйоаккхаш волча хана цига сох кхийтар дукха ха хьалха денз сона вовзаш вола политболхло - авиатор. Ограниченни контингенте гІулакх даь ваьнначул тІехьагІа хувцалуш цІаваха кийчлуш вар эпсар. Из вар политболхлошта юкъе эггара хьалха лакхагІйола летчика - снайпера квалификаци еннарех цаІ. Афганистане йоккха профессиональни знанеш шозза чІоагІагІа накъаьлар цунна. Дукха хІама дир цо. ХІаьта цІаводача хана цаІ мара совгІат дацар цунга — «За воинскую доблесть» яха ВЛКСМ ЦК знак. Дика даьх комсомольски секретаро йоакхо яь а.

СовгІаташ кхачанзар е Гулида Валерена, е Суров Леонида, е кхыча дукхача денал долча эпсараште. ТІаккха бІухоех-м дувца а мича деза! Дукханеша йоахар сога шоашта медалашта, орденашта представленеш яьй, цхьабакъда, уж хьеннаяц. Мичад уж совгІаташ? Юха а къона следопыташ болх боацаш бусаргбоацаш, цар йоакхо еш да-те вай, новкъостий кадровикаш?

Бакъва Аушев Руслан: Афганистане белгалбаьннарашта совгІаташ далара порядок хувца еза. Кхы цхьаькха а да: бІухо-интернационалист лха наьхка тІа лелаю знак а арахеца еза. Гаьннара походаш ярах лаьрхІа знакаш ма телий тІема декхараш кхоачашдеча моряькашта.

Кхы цхьаькха а цхьа дош. Ший ха чакхъяьннар хувцарах. ХьавоагІа Афганистане ротни командир, ротни должность а яле. Шин шера гІулакх ду. ЦІакхаьчача юха а ший хиннар санна моттиг лу цунна. ХІаьта къонача сага-м лакхвалар ма эший,

...ВорхІи ахи шу даьннад Аушевца са хьалхара вІашагІкхетар хиннача хана денз. Цу хана цун ткъаь пхиъ шу мара дацар, из саг йоалаянза эІамсаг вар. ХІанз подполковника дезал ба. Цун сесаг Аза кхо шу даьннача йиІигаца Лейлайца хІанзарчоа Грозне, маьра даьцанаьнаца Іеш я. Бакъда, хІанз ховш да из Гаьнарча Малхбоале водилга, долче, уж а бІаьха ниъ бе безаш ба-кх. Цун ши воша — орденоносцаш, М. В. Фрунзе цІерагІча Военни академе дешаш бола, Руслан санна Афганистане гІулакх деш хинна Адами Бахьаудини шоай дІахорча наьхъа уйла еш ба. Фу дар-те юха а вешийна тІехьа дахача? Афганистане кхачале уж малхбоалехьа гІулакх деш-м хинаб, цхьабакъда, гІалгІай дезалашка вошас веший оагІув хьаллаца безаш, га даккха дезаш оамал я-кх.

АУШЕВ Руслан Краснознаменни Дальневосточни военни округе мотострелкови полк хьаэцаш ва. Дег тІара даькъалвувц вай из цу доккхача гІулакхаца, хІаьта полк — дикача, шозза Афганистане денал гойтача командираца...

В. ИЗГАРШЕВ,
«Правда» спец. корр.

(«Правда» газет, 1987 шу, 5 октябрь).

Партийни вахар: балха стиль

ДОАЛ ДІАЭЦАРГДАРАШ КХЕБЕ

МоллагІча а производстве боккха лоархІам болаш да, даьша дІадоладаьр тІехьено хьаллоацалга, из дегІа а кхувлаш дІахохьолга. Иштта мара дегІая йиш яц общество.

«Грозтрубопровод с т р о й» треста пратийни организаце, администраце хадданза теркам тІалоаттабу лакха квалификаци йола къона кадраш кийчъяра. Из дош къоастадеча керттера фактор я боккхагІчар говзал къона бараштa дІаялар, хьехамчий болам шербар.

Кагирхошта хьехам луш бола нах шоаш я хила беза опыт йолаш, сабаре, коллективе лоархІаш а сий деш а. Цу дешай хадданза йоакхою подразделеней партийни организацеша. Хьаэцаргвавай, РСФСР заслуженни гІишлонхо, СМУ-1 комплексни бригада бригадир Толдиев Ювсуп. Из цаІ хинна Іац укхаза кагирхошта кхетам луш. НГІАССР Лакхехьарча Совета депутат, СМУ-2 бригадир Апаева Тамара, дукхача ордений кавалер, СМУ-3 монтажникий бригадир Ажигов Беслан, СМУ-5 слесарий - монтажникий бригада кулгалхо Капариха Валентин, кхыбараш — уж боккъонца бола хьехамчаш а хинна дІаэттаб. Дукха ба цар кхетам бенна, цар кхебаь къона болхлой.

— Кхетам балара эггара хьалха эшар да къахьегама хьалаш лерттІа вІаштІехьадоахаилга, хьадаьр бІаргагулга, говзал хІара ди массаза дала шаьръелга, — аьлар Б. Ажигова.

Хьехамча ше а хила веза хадданза ший говзал лакхъеш, кагирхошта шийгара масал гойташ. Цкъа ваьнна а, из гІалат воале, цун хьехам дІаэцаргбац, цо дувцачох кхетаргбац кагирхой. Опыто хьахьокх бригадираш хьехчамчаш керте латтача коллективаша дикагІа къахьегалга, Укхаза массаза а лакхагІа я дисциплина, дикагІа я арахеца продукци, кІезигагІа хул производстве нах лозабеш йола моттигаш. Хьехамчаша къона смена Іомаю рузкъан кхом бе, балха ха зехьа ца йоае, шоай болх, професси еза.

— Балха ха йистеьнна чуводаш, тахан доаггІар даьд аз, аьнна, доккхал дергдолаш хила деза гІулакх, — йоах Толдиева Ювсупа.

ХІара хьехамчас ший тайпара кхетам лу кагирхошта. Цхьабакъда, массане а леладер цаІ да. — хила тоам бола болхлой класса смена бехьалкхеелга, Хьехамчаша бехча балхах доала беркат гуш да тха коллективе. Къахьегам беза кагирхой хьалкхина треста дукхача участкашка. Царех ба каменщик Р. Аушев, слесарь - монтажник У. Исмаилов, электросварщикаш А. Аджигов, Н. Попов, газорезчик Ю. Ивакин, кхыбараш.

Халахете а, кхыча бесса а хул. Моттигаш нийслу боккхагІчар даь хьехар довш, кагирхой харцахьарча наьхъа тІа боалаш.

Из нийслу, — аьлар треста комсомола комитета секретара М. Цечоева, — деррига а доадеш, во масал вайгара воаш бІаргадайташ хилча. ДагадоагІа сона «Зеньковская» яха компрессорни станци хьалъеш цкъа хиннар: дуккха ха яьккхар заказчикага кабельно - проводникови продукци йоацаш. Из бахьан долаш электрикаш болх чакхбаккха йиш йолаш бацар. Цу юкъагІа кхыдола балхаш дьчакхдаьлар. Шоай отделочни балхаш даь баьлар ПТУ-ра баьхка кагирхой а. ТІеххьара бена хьакхаьчар провод а. ТІаккха электрикаш а болабелар пенаш а дохадеш, проводка чуйилла. Отделочникаша мел баь бФлх зехьа байра. Дувца дезий, из во масал хиларах а кагийча наьха балхах дог эккхарах а?

Укхаза керттерадар йохьаяь плиташ, штукатурка яц. Керттердар да бехктонхаме болча наха шоаш декхарийла бар ший ханнахьа даь ца доакхаш бІаргадайта во масал. МоллагІа а даьр мегаргда, яха харцахьа уйла чуйоссаю цо. Из да эггара кхерамегІа.

Техника мелла низ болаш яле а, болх мелла вІаштІехьабаьккхабале а производственни процессе цхьа юкъ отт деррига а сагах тийша долаш. Беррига а низ тІабахийта цІена болх баьб цо е бе-башха ца хеташ, талмаста леладаьд гІулакхаш? Из да керттерадар. Хала да сага уйланна лостамаш тела, доал де.

ХІанз гІишлон участкашка къонача болхлой керда ноахале вІашагІкхеташ латт. Хьалхарча деношка царна укхаза бІаргагучох, нахаца, къахьегамца йолча отношенеех тийша дукха да. ГІишлош хьалъеча каст - каста бІаргаго йиш я, укх тайпара сурт: балха хана хьадеш хІама доацаш багІа нах, сеца латт низбола экскаватор е бульдозер. Укхаза ювцар техника яц, нах ба. Кулгалхоша болх вІаштІехьа ца баккхар бахьан долаш Іурра денз сарралца Іохайна ваьгІача эІамигача саго 8 сахьата болх баьб, аьле, наряд дІакъовл. ТІаккха сагота хила везий из болх бой а ца бой а? Во масал, во кхетам ба цунна боккхагІбараша лур.

Механизатораш дукха безаш, цар алапеш лохдалар кхераш деш хІама дац, яь йоаца планаш кхоачашъяьй, яхаш, наряда тІа ІотІаувттаделга. Шоаш ца деш дисар, шоай мекъал, ледарло къанла яхьа гІерташ деш хІама да из. Укхаза хьахул уж дика йоаца уйлаш. Тараза цхьан оагІорахьа — харц лер, вокх оагІорахьа — фуннагІа дича а мегаргда яха уйла.

Цудухьа боккха лоархІам болаш да боккхагІчар луш бола кхетам бовргбоацаш училище хьехари гІишлош хьалъеча дари цаІ хилар. Хозахета лаьрхІаяц парте припискаш кхераме, хІана аьлча материальни даь а ца Іеш, моральни доккха зе ду цар. Балха хьавена эІамсаг е йоІ мичча бесса даьккха а сом даккха Іомабе безац. Цхьабакъда, вай доккхагІадараш дицлу цу гІулакха. ПТУ яьккха боаллаше йоагІе а ца йоагІе а 4-гІа разряд лу царна. ТІаккха бригаде хьожабу дукхача шера болх беш, йоккха опыт йолча наха юкъе. Нийса дий из? Дац. ХІана аьлча, тахан балха веначa эІамигача сага могаргдац иттех шера говзал практически Іомальча сага нийса болх бе. Дукхача гІишлонхошта хетачогІа выпускникана разряд яла еза бригадо. Цунна дика хов из е вож разряд хьанна йоагІа. Дика, хьинар долаш болх бой — хьайна доагІар дІаэца. Ца даьккха алапи дІадалар а ший тайпара приписка я.

Тахан, вІалла ца хиннача тайпара, ира латт перестроина кхелах, мехка кхелах жоп даларах бола хІара советски сага бехктонхам айбелга. Укхаза къаьстта теркам тІабахийта беза боккхагІчаргара доал дІа а нийца, царна метта дІаотта къона смена кийчъяра. Партийни организаце керттера декхар лоархІ оаха кагирхой кхоллама низаш сомадоахалга, балха тІа цар шоай денал дІадовзийтаргдолаш хьалаш хьадар. ХІаьта де дезаш кІезига дац тха: сихъе еза технологически прогресс, дикагІа пайда эца беза боахама расчетах, юкъедоаладе еза коллективни подряд, самофинансировани. Кагирхой юкъеоза харга хьежжа баргба толам а. Цудухьа кІоаргга чулоацам болаш хила беза вай царна бу хьехам а бІаргадайта масал а. Из дІадех КПСС ЦК июньски (1987 ш) Пленумо, кхыча партийни документаша.

Х. ЭЛЬДАРХАНОВ,
«Грозтрубопроводст р о й» треста партбюро секретара заместитель.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Германски Демократически Республика хьахинна 38 шу дузаш

МОХК СИХХА ГІА БОАХАШ БА

Германски Демократически Республика 7 октябре 38 шу дузаш хулача къаман цІейга хозлуш я къаьна, 750 шу дола Берлин.

...Дукхача бІаьшеренашка вІаштта исторически хроникаша ма яххара, 1237 шера денз Шпрея яхача додача хи тІа лаьттай купецашен ремесленникашен хьалъяь ши город — Берлини Кельни. 1709 шера цаІ йола административни центр — Берлин а хинна дІаотталца къаьсткъаста нах баха моттигаш хиннай уж.

Города кхел хиннай прогрессан реакцен, машарен тІемен эггара ирагІа къовсам оттаргбола моттиг хила. Берлинаца бувзабенна ба шоай бокъонащ бахьан Германе пролетарнато хадданза лоаттабу революционни къовсам. Цудухьа республика хьахинна хІара ди гарга массаза гІорт цун столицах дувц. Немецки болхлой класса баьччас Эрнст Тельмана «немецки революце керттера центр» я из город, яха хургдар хьалхе ховш аьнна дешаш тахан вайна бакъхинна гу. 38 шу хьалха Берлина вахар, цун экономикен культурен дегІаахара керда оагІув хьайийллар.

750 шу хьалха Берлин хьалъеш эггара хьалхара кхера биллача Николай - Фиртель яхача исторически районе къаьнача гравюрашкен сурташкен хьежжа дукха ха йоаццаш керда хьалдаьд Берлина дІаяха ха а хІанзара ди а гайта символ йола цІа. Здане фасада тІа Пабло Пикассой бувца хеза кІай кхокхасурт да цунна кІал яздаьд: «Машара город» аьнна. Из сий дола цІи еннай ГДР столицана Машара деррнгдунен Совета решенегІа, цо хьахьокх Берлина таханара ди.

Хоза я Берлин укх дІайхача, гуйрийнарча дийкхача деношка. ХІаьта 7 октябре, дуккха шераш хьалха денз вІаштта, улицашкен майдашкен гІолла йолх демонстрантий колоннаш, городе леп цІе байракхаши транспаранташи. Дезача ден манифестацена юкъе дакъа лацара сий дола тешам бенна йола къахьегама коллективаш доккхал де хІама долаш я. Ший республика хьахиннача денна халкъ накъадоагІда толамашца.

...1949 шера 7 октябре исторе сахьато дІайолайир керда ха — эггара хьалха немецки лаьтта хьахилар болхлойи ахархойи пачхьалкхе, цун Конституце тІа дІачІоагІдаьд антифашистско - демократически низашта исторически карагІдаьннараш: болхлой классо а цун союзникаша а пачхаьалкхен Іаьдал оттадар, экономике общественни сектор хьахилийтар, монополеши дуккхача лаьттан цхьа саг да хулген дІадаккхар, берригача гражданий къахьеген дешен йола бокъонаш дІакхайкаяр.

ГДР тахан дунен эггара тІех дегІабеначa итт мехках цаІ я. Социализм хьалъярах хьахинначо тешал ду дуккхача наьха дийнача творчествац чІоагІало лувцаш хилча социализм таронаш йолаш хилара. Каригхоша хьаллоацаш, берригa къахьегамхой хІама хьадара тІакхувш хилар, эггара лоархІаме дола декхараш кхоачашдара цар хІара дийнахьа низ тІабохийташ хилар — уж да таханара цхьадола толамаш хьахулаш дола хІамаш.

Бакъда карагІдаьннар Германе Социалистически единни парте белгалдаьхараш кхоачашдеш беча новкъа баьккха аргІанара мул мара бац. 2000 шу тІакхаччалца йола СЕПГ экономически стратеги тІаерзаль я социализма гІойленаш Іилма - технически революцена карагІдаьннаращца тІехьтІехьа дукхагІа вІашагІтохара, экономика лакхъелга Іалащдара, цо ший аргІана йиш хулитаргъя республика гражданий вахара материальни культурни боарам дІахо а лакхбе.

ГДР къаман дохода диъ даькъах кхо дакъа лоац промышленносто. Укх тІеххьарча шерашка предприятешкен комбинаташкен продукци арахийцай производственни экономика интенсивни дегІаахара доагІаш да. Къахьегама овсарле, производство дегІаярал сихагІа, лакхлуш йола комбинаташ дукхагІа хиннай. Бийдален материальни удельни расход кІезиглуш я, продукцни яккхарга дІадодар лохлу. ХІанз хьалхарча плане я вай ханара керттера технологеш. Из я микроэлектроника, вычислительни техника, еззача ерзае йиш йола автоматизированни производстваш, биотехнологи, лазерни техника, 1970 шера мехка цхьаккха а промышленни робот е манипулятор яцар, 1985 шу чакхдоалаш 60 эзар хилар уж, хІаьта укх пятилетке кхы тІа а 80 эзар хургья.

Хадданза дика толамаш доах мехка юрта боахаме а. Укх тІеххьарча шерашка хІара шера гектара тІара доакхаш дола ялат 46 центнерал лохдаланзар.

Производство лакхъяларца лакхлу къахьегамхой вахара боарам а. Цунна эггара къаьга бола хьокхам ба хьалдеш дола нах чубаха цІенош. Укх шера ГДР бахача нахага кхоачаргья 210 эзар квартира. Ерргигаш укх тІеххьарча 15 шера уж хьалъяьй е капитальни тоаяьй 2,4 миллион. Нах чубаха цІенош хьалду царца цхьана школаш, беррийи медицински учреждениеш хьал а еш. КарагІдаьнначох кхоачамбаь ца Іеш, гІишлонхоша декхар тІанйцад 1990 шу тІакхоачаш кхы а дукхагІа нах чубаха цІенош хьалде. 1985 шераца дистача пятилетка чакхйоалаш уж хургда кхоалагІа дакъа дукхагІа.

Из динамично дегІайоагІача республика цхьа белгало мара яц, бакъда, геттара лоархІаме-м да: цун экономика сага долча берката, цун ираза тІаерзаль я.

Михаил ВОРОНЕНКОВ,
ТАСС корр.

Берлин

Будапешта «баьццарча шун тІа»

Гуйре гарга ме кхоач., йІаьхегІа хул Будапештера рынкаш. Цигара моша сом, баьцадаараш бІаргадайча белгал малагІа доакнхаргда ца ховш вус. Городе бахача наха промышленни технологегІа хьалкхееш йола тайптайпара юртбоахама продукци лоаттаераш-м хьалхарча даькъе доккхий пачхаьалкхени кооперативни боахамаш да. Цу Іалама беркате оттаяьча хозненна юкъе дІатарденна да бахача наха шоай коа тІарча бешамашка къахьегаш даьккхар а. Наха чІоагІа хоатташ да укхаза доккхийча боахамашка вІалла ца кхедеш е кІезига мара ца кхедеш дола баьцадаараши соми, хІана аьлча дукха къахьега деза уж хьалкхедеш.

— Города «баьццара шу» дІаьхегІа а тайп - тайпара а хилийтара — иштта да тха декхар, — йоах Будапештерча рынкай директора Шандар Бекеша. — Столица рынкашка керттера моттиг-м тха даим болча портнерашка — юртбоахама йоккхийча пачхаьалкхен а кооперативни а предприятешка я, эггара хьалхарча даькъа, цар йоакхо а ю оаха. Бакъда, юстара йитац оаха йоакхо ца еш «яйга дошлой тоаба» а — индивидуальни боахамашка беркат хьалкхедаьраш. Цар гІулакх лерттІа дІадахара мел эша хьалаш хьакхолла гІерт тхо моттигах, таразах, оборудованех царгара боакха мах — символически мара бац. Шоай коа тІарча бешамашка, шоаш къа а хьегаш, хьалкхеяь продукци йохкара удостоверени а е разрешени а ехац оаха. Уж тайпа документаш хила деза шоаш хьелкхеяь йоаца продукци йохкачарга. Индивидуальни хьисапе соми баьцадаараш хьалкхедаьчар шоаш увттаду шоаш хьийгача къих дола маьхаш: цхьабараша дезагІа, вокхар — дарегІа. Цхьан-шин дийнахьа, цкъаза масссехка сахьат даьлча а маьхаш массехказа хувцадала тарлу, бакъда, сел тІех-м далац уж, хІана аьлча дохкаш бараштa юкъе нийдархой шоашкахьа баха гІерташ конкуренци я. Бакъдар аьлча тха болхлош а тІахьожам-м лоаттабу махбара гІулакха тІа. Цар керттера декхар — рынка болх, дохкашбарий а эцашбарий а хьашташ лора а деш, лерттІа дІабахьар. Рынкерча торговлена администрировани ярои регламент увттаярои, тха опыто хьахьекхачогІа, соми баьцадаараши хьалкхе а деш дохка рынке уж лоаттадераш юхакъехкабу, хьал чоалхане дерзаду.

Будапешта 30-нел тІех хьайийлла рынокн 16 тІера дІакъайла павильони я. Цул совгІа, районни советашца барта а даха, рынкаш йоацача города тайп-тайпарча районашка хьайийллай кхы 160 майда. Шоай коа тІарча бешамашка хьалкхеяь продукци укхаза йохка йиш я моттигах мах бала а ца безаш.

— Оптови рынко города хоа а луш пайда а бу, цхьаццайола проблемащ къоаста а ю, белгалдоаккх Ш. Бекеша. — Цкъа-дале шоай коашка бешамаш йолчар продукци шоаш городе хьа а яйе еррига а цкъа дІайохк, ца йойташ а лоаццача хана а: шозлагІ - дале, шоай доалахьа кафеш, ресторанаш, тикаш йолчар юкъе этта саг воацаш, хьалхеярашкара хьа а эц, шоай чотагІа дІа а хьо шоаш та эшша шоай бІарг тІаэтта продукци: кхозлагІадале, оптови рынка балхо бухсоццаш новкъостал ду ши миллион нах баха город нердача сомаца, мошача баьцадаращца хадданза Іалашъяра.

Сергей ИВАНОВ,
ТАСС корр.

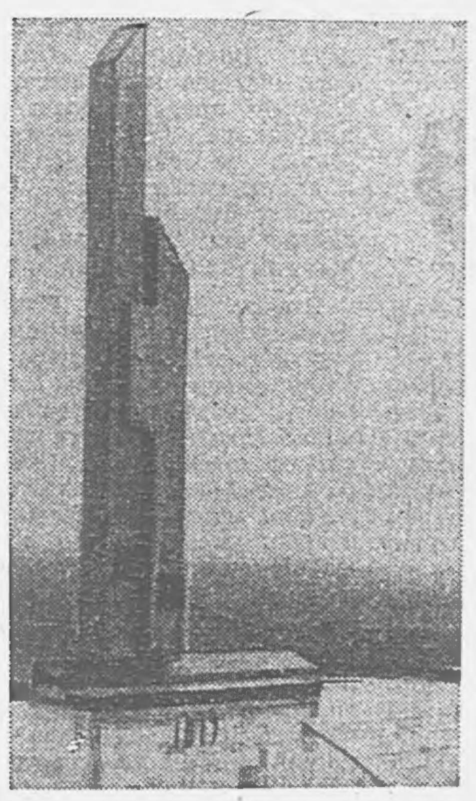

ГРАЖДАНСКИ ТӀЕМА ОАЗ

Дукха ха йоаццаш оаха дийцар Назрановски района Долакх-Юрта граждански тӀема турпалий сийна памятник оттадарах. Укх деношка из памятник торжественно хьаделлара хетаяь митинг хиннай цига. Цу митингах йола репортаж кепатох оаха тахан.

РЕПОРТАЖ

ДАРЗО езъяь кхотаеннача морхаша къайлаяьккхаяр Наьсаререча Долакх-Юрта тӀера сигале. ХӀаьта а укхаза, къаьнача ГӀалме берда йисте юрта ара гулбеннача наха башха хоадаланзар из. Хьалбоалача малхо санна сийрдаяьккхаяр из моттиг пионерски цӀеча галстукаша, зизаша, цӀей дезде кийчбеннача наха, са айденна елаенна йолча цар юхьмараша, ерригача района юрташкара, республикера, ХӀирашкахьара, кхыча гаьнарча а гаргарча а моттигашкара баьхкача дукхача къамех болча хьаьшаша.

Машинаша, наха хьалйизай ерriга аре. Город Орджоникидзерча военни училищера баьхка курсанташ оркестр лакха, салют дала кийчбенна латт. Граждански тӀем тӀа бейнарий а дийнабарий а сийна оттадаьча лакхача памятника тӀайодача мраморни плиташца кхьалача майдана тӀа сийлен карауле этта латт парадни формаца кийчбенна Долакх-Юртарча школе деша багӀа кӀаьнкаш. Памятника хьалхашка айлуш боагӀа зизайи венокийи гув. Зизаш Ӏодехк коллективай делегацеша, хьаьшаша, къаьст-къаьстача наха. Кхест кинокамерий роликаш, лелх фотоаппаратий затвораш. Чамеча даарий, шашлыка хьадж елла боахк общепита болхлой, ловзар де кийчбенна латт артисташ.

Ерригача цу хозален, цу паргӀатон, цу ираза бӀара а хьежаш бӀаргашка хий этта, гӀажамаш ӀотеӀаеш уйлаш еш ба граждански тӀема тешаш, цига шоай бера хана дакъа лаьца а из бӀаргабейна а боккхий нах. Царца ба Сийлахь-боаккхача Даймехка тӀема доакъашхой а, таханара къона салтий а.

...Уйлане баха латт боккхий нах. Дагауха хургда царна 1919 шера хинна уж Ӏазапа ворхӀ дий, ворхӀ бийсеи. Уж унзара деноша цӀаькха а наха дагадохийта, цу кӀира лаьттача тӀем тӀа бейнарий а дийна барий а сий цӀаккха диц ца лургхилара тешал де урагӀдахад из лакха чурт-памятник а. Йоазонхочо Базоркин Идриса ше митинге къамаьл деш аьннача тӀайпара: хӀанз денз дӀа эскаре болха кагий нах зерате уха моттиг хургья цох. Цу памятника хьалхашка шоай дай революционни, патриотически никъ дӀахо бахьа нигат а деш ухаргба уж Даьхен доазонна ха де, шоай патриотически декхар кхоачашде.

...Вай а хьажа уж деноша лоацца дагадоха. Хала, меца ха хиннай из. Революци кӀаьдъенна низбеха хиннай цу хана Нохч-ГӀалгӀайче. Цхьан хана цӀи хеза хинна XI Эскар а декъаденна хиннад. Цу ханна ба а бена вай доазон йисте хьаэттаб деникинций бӀу. Цу 1919 шера января деношка Серго Орджоникидзес В. И. Ленинага хоам бу: «...Цхьаккха тайпара духьале а йоацаш городаши станицаши дӀалувцаш ва моастагӀ. Яц тхога снаряд ши патронаши. Дац ахча. Владимир Ильич, хьо тешаш хилалахь, удаш кӀалхар дувлаш вай парте сий а ца доадеш, тхоайла дуккха дукхагӀа низболчарца тӀом беш тхо дейна дӀадаргхиларах. Лоаман халкъаш вай дезаши вай оагӀув хьаллоацаши да».

Цу деношка Долакх-Юрта хабар денад: ши адъютант тӀехьа а волаш кӀай эпсар латт юрта ара (хӀанз из памятник дагӀа моттиг я из), фу йоах хац, нах хьавӀашагӀтоха яхалга мара, аьнна.

— Сона дика дагадоагӀа из сурт, — йоахар Долакх-Юрта эггара воаккхагӀа волча, цу тӀема юкъе дакъа лоацаш хиннача къаьнача коммуниста Кулбужев Ибрахьама.

Дукха гайнзар кӀайбараш «тӀом бахьаш» бахка. Зильги яхача юрта оагӀонгахьара зӀамигача Долакх-Юрта хьатӀахьадар герзаца, низапа кийчбенна бӀу. ДӀехьар а сехьар а лелха йолаелар гувнаш тӀа латта деникинций йоккхий топаш, доладелар пулеметий тата. Юрта мел баха нах: зӀамига вар, воккха вар, йистий, боккхий нах арабаьлар шоашка хьаэцалуш дола «герз»: шодаш, белаш, дагарч, шалташ, йолчо топ-тепча хьа а нийца. Шоашта юхатохаш йоккха топ, пулемет йоацандаь ца къахкаш майра боагӀар белогвардейцаш. Сангарашка кӀоагашка лечкъа баьдача кӀанташта эшар дар уж дегӀала бахкар. ТӀаккха-м ховра царна царех хӀара иттанена шоаех цаӀ тоъаргволга.

Иштта хила а хилар из. Доладелар аьшка зов, лега болабелар нах: дӀалетараш а юхалетараш а. ГӀалгӀай массайолча юрташкара оарцдаьлар Долакх-Юрта. Сиха тӀема юкъе бахар Владикавказерча ЦӀеча командирий школера баьхка 180 курсант. Царех 137-не шоай дегӀамаш Ӏодехкар цу ара.

Долакх-юрта чухахка кийчо еш дар Беслане лаьтта кӀайбарий эскар а. Из хьачу ца дайта цун никъ бийхка латтар цӀи хезача революционера Орцханов Хизара дошлой отряд. Деникинцашта вовзар из, цӀерах мо пох кхера а кхерар. Цудухьа чу ца хьалхаш сейцар уж. Юкъ-юкъе цар деш хинна дов а дехар.

Терско-Дагестански краерча кӀайбарий эскара командующе, инарала Ляхова ше ставке баьча хоама тӀа яздаьд: «ЧӀоагӀа духьалъэттаб гӀалгӀай цох тхо кхеташ а дац. ХӀара шоаш тохаш бола пхо хьажаюккъе тох цар. Царца ба эпсараш, красноармейцаш, матросаш, моллаш».

Цу ворхӀ ден-ворхӀ бус шозза-кхозза карара караяхар вӀашъюхе яда ТӀой-Юрти Долакх-Юрти.

Юххера а дӀахо духьале е низ тоъанзар белоказакашта. Шоай эггара чӀоагӀагӀа йолча крепосте — лоамашка бахар нах. Царца наькъа баьлар большевикаш, красноармейцаш, партизанаш, царца лоамашка яхар Серго Орджоникидзе керте вола ерригa революционни штаб а.

Шоаш котбаьлча санна хетар кӀайбараш та. Хацар царна лоамашка шоашта духьале е кийчлуш латтар мел низ ба. Шу совгӀа ха яьккхар деникинцаша гӀалгӀай юрташка шоай къизал делаеш. Цхьабакъда, гора оттаде маганзар кортамукъале яккха гӀатта халкъ.

— Укхазара юхаводача хана зовза а эсала а волаш вахар моастагӀ, — аьлар митинге ше къамаьл деш СОАССР-а Пригородни районера венача граждански тӀем тӀа дакъа лоацаш хиннача И. Е. Силенкос.

— Тхоай даьшкара революционни эстафета хьа а нийца, цар мо денал долаш, цар мо майра лорайир оаха а вай Даьхе, — йоахар Сийлахь-боаккхача Даьхен тӀема ветерана, отставке волча летчика Арчаков Хасолтас. — Сона дика хет вай къона тӀехье а иштта кхувш йоагӀаш.

— Баркал хилда таханара хоза, паргӀата вахар вайна деннача вай даьшта, — аьлар Социалистически Къахьегама Турпала, «40 лет октября» яхача совхоза хьажкӀаш кхееча звеньевойс Кодзоев Бахьаудина. — Къахьегама фронте коталопаш яхарца оаха а дергда массе хана цар сий.

Трибуна тӀа мел ваьнначо цӀераш йоах цу алана деношка денал ца дохадеш бейнарий, тахан дийна барий. КӀезига бац бейнараш. Дукха каьхат эшар духхьал цхьан Долакх-Юртара барий цӀераш яха. БӀаьннега кхаьча хиннав топ бе а елла цу деношка латаш хинна Белокиев Атаби, 80 даьнна хиннаб Долгиев Хьадис, Дахкильгов Бене, кхыбола боккхий нах. Мекха-можа чо баланза берий бос болаш хиннаб цига бейна вежарий Тимурзиев Ӏарбии Шовхали, Балхаев Бемболати Султани, Манкиев Асламбики Ювсапи, Джандаров Ражапи Ӏусмани — кхыбола шоай даьшца цхьан тхов кӀалара бов аьнна арабийна кагий нах.

Хоза кийчъяьча литературно-музыкальни композицеца хьахьекхар вай лоамашка граждански тӀом хиннача ханара сурт Н. Нурадилова цӀерагӀча театра гӀалгӀай труппо. Гаьнарча тӀема оаз дагайохийтар цар.

ЦӀей чакхдаьккхар оттадаьча доккхача ловзаро.

Иштта дездир района къахьегамхоша граждански тӀем тӀа бейнарий сийна дегӀача доккхача памятника хетадаь цӀей.

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкор.
Автора сурташ.

СПОРТ

«ТЕРЕКА» ТОЛАМ

Самардийнахьа Грозне, С. Орджоникидзе цӀерагӀча стадионе «Терек» лайзар Элистерча «Ураланаца». ВӀашагӀкхетар дӀадоладелар фусамдаьй атакащца. Дукха ца говш хьаьший наӀарашка бургац чутехар грозненца А. Бондара.

Цхьабакъда, «Уралана» футболисташ атта очкош йоае лаьрхӀа бацар. Белгалдаккха деза, цар команда вай зоне дикагӀчарех цаӀ йолга. Цо кхойттаза котало яьккхай, ворхӀаза цхьаккха кот ца воалаш лайзай, бархӀаза нийшай. Цун активе 33 очко я, «Терека» ярел цаӀ кӀезигагӀа. Кастта счет 1:1 хилар.

Хеталора матч иштта чакхъяргья, аьнна. Цхьабакъда, В. Колядкос теха бургац хьалаца маганзар хьаьший вратара. Иштта счет 2:1 йолаш грозненцаш котбаьлар.

М. ЭРЗИЕВ.

ФУТБОЛ

ДӀахойода «Гуйре-бӀаьсти» яха кагирхошта юкъера футболах йола турнир. Цига дакъа лоацаш я вай республикера ши команда. Укх деношка Астрахане хилар уж.

БоккхагӀболча кагирхоша счет 2:0 йолаш толам баьккхар. ТӀехьабисанзар зӀамагӀбараш а. Цар счет 1:0 йолаш эшабир шоай нийсархой. Белгалдакхха деза, вай шаккхе команда шоай группашка хьалхарча моттигашка хилар. Къонача футболистий тренераш ба Е. Толстови Ю. Бенецкии.

А. ИЗМАЙЛОВ.

ХЬЕХАРХОЙ ЯХЬАШ

ДӀадахача кӀирандийнахьа «Динамо» яхача стадионе хьехархой VI спартакиада финальни яхьаш хилар. Цига дакъа лаьцар 500 саго. Волейболах ловзаш толам Ленински района викалаша баьккхар.

Яйгача атлетиках дика хьокхамаш гойтар грозненцаша А. Кораблева, Н. Борнашвиле, Малгобекерча Р. Картоевас, Наурерча В. Петрова, кхычар.

Командни яхьашка городе гӀолла хьалхара моттиг Ленински района спортсменашеи физкультурникашеи яьккхар. Районашта юкъе дикагӀа хилар малгобекчанаш.

М. МУРАТОВ.

Октябрера хаоттам

Кхоалленаш йола денош октябре сентябречул дикка дукхагӀа хургда. Денош лоацлу, маьлха радиаци кӀезиглу, сигале йиййкха йоллаше дийнахьара температура сентябре хиннaчул дикка кӀезигагӀа я. Нохч - ГӀалгӀайчене октябрь сентябрал 6 градус шийлагӀа хургба. Хьалхара шелал я мег бутт ахaнел тӀехбаьлча. ХӀаьта моттиг лакх ме лу шелал хьалхагӀа йоагӀаргья.

Юккъера лаьрхӀа Грозне бетта йола температура 11 градус хургья. Укх тӀеххьарча 50 шера Грозне эггара йоккхагӀйола йӀовхал — 32,5 градус хилар 1973 шера 19 октябре, хӀаьта эггара йоккхагӀа шелал — 9 градус 1976 шера 18—19 октябре хилар.

Бетта юккъера Ӏовш дола догӀан хий Грозне 33 мм хургда.

СССР Гидрометцентра сведенеегӀа бетта юккъера фецара температура 6—12 градус йӀовхал хургья. Дукккхача шерашка къулбаседерча районашка юккъера температура 11—12 градус йӀовхал я, къулбехьечара — 9—10.

Бутт ахaнел тӀехбаьлча бийсана фецара температура 3—8 градусага кхоачаш лохъяла мег.

Бетта хула йоачаш дукккхача шерашка хулаш хиннарел дукхагӀа хила мег.

А. СЕРДЮКОВА,
Грозный авиаметстанце йоккхагӀйола инженер-синоптик.

ЛОРИЙ ДИНАСТИ

Грознерча № 9 йолча больница онкологически отделене болх беш ва эздий, аьсала, хоза куц дола зӀамига саг Хаджиев Султан. Цунах бӀарг кхийттача унахочун дог айдаллал безам тӀаозаш ва из. Ший болх дукха безаш воаца саг хулалургвац балха тӀа иштта.

Мичахьара Ӏомаяьй Султана уж хоза оамалаш? Миштa безабеннаб цунна лора болх? Гаьна ваха везацар кӀаьнка из безабала.

Цун нана Хаджиева Малика Ризвановна медицински Ӏилмай кандидат, «Скорая помощь» больница гинекологически отделене хирург-гинеколог я. Хийла кхалсаг Ӏоажалах яьккхай цо. ТӀаккха массагӀ-я уж «нана» яха ирaзе дош цо довзийтар. Дии бийсеи ца къовсаш унахошца я из. ВоӀа дола къаьгга масал а хинна, латт из даим.

КӀаьнка зӀамига волча хана денз дезаделар из гӀулакх. Цунна бӀаргагора нанас из болх мел лаьрхӀа лелабу. Наха из мел накъайоал. Школа чакхъяьккхача, цо вӀалла уйла а янзар професси хоржаш.

ХаджиевгӀар дезале-м кхы а ба лораш. Унахошта дукхавезаш, ший гӀулакх дика ховш лор ва «Скорая помощь» больница травматологически отделене травматолог вола Хаджиев Хасан Ризванович.

...— Ӏоажалгара се хьаяьккхача Хасан Ризвановича дийна мел йолча хана декхарийла я со, — яхаш язду цо дарба даьча М. Яндаровас. Кагденна хӀама нийса хотта атта дац, сага маьженаш хӀаьта а, бакъда, Хьасана дика бу из болх. тӀехьагӀа дагабоаллам хургбоацаш.

Тайп-тайпара говзалаш йолаш ба ХаджаевгӀар дезалера лораш. Республикански противозобни диспансере эндокринолог я Асият Ризвановна. Ший болх дика бовзаш а хӀаьта медицина кердадарех пайда нийбеш а лор я из.

Дукха ха йоаццаш цхьаькха цхьа лор а тӀакхийтар ХаджиевгӀар дезале. Из я Султана сесаг Лариса. Старая Сунжерча амбулаторе терапевт я Лариса. Болх бу дукха ха еце а, наьха безам тӀаоза, ше езаялийта кхийнад цун.

ХаджиевгӀар вӀашагӀкхийттача бӀарчча лорий совет хул цар цагӀа. Нагахьа дезале цаӀ цамогаш хилча-м эггара хьалха эшаш дола гӀо шоаш ду цар.

Тамашийна хьинар долаш нах ба уж берригаш а. Шоай болха тӀа дии бийсеи къовсац цар. Хала унахо хилча хийла цунна йисте сахиллалца хул царех эггара йоккхагӀа йола Малика. ТӀаккха Хьасана-м дукхагӀа йола ха балха ма йоаккхий.

— Вай Советски Конституце бокъо еннай хӀаранена, — йоах эггара хьалха дезале лора болх дӀаболабаьча коммуниста Хаджиева Малика Ризвановнас,—шийна дега еза професси харжа. Болх хьайна безе а ца безе а баьза варгвоацача хьал тӀа вац хьо вай мехка. Капиталистически мехкашка дукха ба шоашта говзал харжа, деша таро йоацараш. БӀаьхий ца хилар бахьан да из.

ХӀаьта вайцига берригаш а цхьатарра ба. Дешарах мах тела безац. Кхыметтел хьона стипенди а тел. Цудухьа да-кх тха дезале дукхагӀбараш лораш болга. ХӀана аьлча, тхоашта езаенна говзал харжа йиш хиннай тха.

Шоашта Советий Ӏаьдало еннача бокъонах бизза пайда а эцаш, шоаш еча йоакхонна къахьегамца жоп а луш, бахаш ба-кх лорий бӀарчча династи йола ХаджиевгӀар дезал.

Х. ГИРЕЕВА.

СОБРАНИ ЧАКХЪЯЬЛЧА

ВЛКСМ Малгобекски горкома секретара З. Галаеваси «Малгобекнефть» НГДУ ОРСа комсомола комитета секретара М. Котиевен дукха ха йоацаш вӀаши даьча къамаьла дага а доацаш теш хилар со. Отчетно-хоржамий собране къамаьл дергдола нах первични организаце хьалхе а кийчбаь хила безий, яха дош дар къувсаш хиннар.

— ЛаьрххӀа кийч ца бича а, комсомольцаша шоаш дувцаргда шоай проблемаех, — йоахар Котиев Микаила.

Собрани дӀайолаелар.

Хьаддан доаггӀача бессен дар комсомола комитета секретара къамаьл. Массаза еш хиннача, баьча балхах йолча отчета тара дацар из. Цо дийцар толамех, кхоачамбоацарех, халкъбоахамца цу лоархӀамегӀа йолча участке низех а средствaех а кхом беш, хьаькъалца пайда нийбе безаш хиларах. Укх шера 1-гӀча июне денз доалдарей экономически стимулировани яреи кердача методагӀа болх бе йолаеннай «Малгобекнефть» НГДУ ОРС. Производства дерригача доакъошка экономически дешар вӀаштӀехьдаьккха дар. Цхьабакъда, ОРСа болхлой цунга бовла кийча ца хилар хьагучадаьлар. Укх шера дӀабахача 8 бетта товарооборота план кхоачашъяра 906 эзар сом теадац. хӀаьта цун керттера бахьан да товаращца Ӏалашо во еш хилар.

М. Котиева даьча къамаьлагӀа гуш дар из дика экономист волга. Доклада чулоацам лерттӀа бар. Амма докладчикага хаттараш-м хиланзар. Собране дакъа лоацаш хинна 29 комсомолец йист ца хулаш вагӀар.

Зале этта хинна сатем бохаргболаш бацар № 4 йолча тика заведующе Мургустов Абос дош дийхадецаре. Долаш долча хьала анализ а еш, цӀенхаштта дар цо даь къамаьл. Абос дувцар машинаш Грознерча тарни складе дукха ха йоаккхаш очередагӀа латташ хиларах. Из тара Ӏо а яьккха, УРС-а товарни базашка дӀакхачалехьа дукха ха йов, тӀаккха сих а лий товараш хьакъестаде доладу, бийсана мара Малгобеке юха кхачац. ХӀаьта цхьайолча хана, хьона ца дезе а, дӀагӀоргдоаца товараш да хьателараш, тӀаккха уж демаша а дизе дада тикашка. Уж хьа ца эце, юхавахача цхьаккха тайпа а лургдац, яхаш, Ӏокадар Мургустов.

Бакъда цу къамаьло а меттахьа баханзар комсомольцаш. Собрани йистеьннай, аьнна, хьакхайкадаьчул тӀехьагӀа йолаелар выступленеш. Президиум ягӀача истола гонахьа хьагул а бенна, шоай проблемаех лаьца дувца болабелар кагирхой. № 6 йолча столове ца хаддаш канализаци йохаш, подсобни помещенеш шоай цӀенъе езаш хул мехкарий. Ерригa Малгобекски район укх шера сомаца, баьцадаарашца во Ӏалагъеш хилар бахьан долаш столовешка, кафешка борщ, салаташ хилац, УРС-а промышленни складашкара эшаш дола товараш: холодильникаш, хӀамаш ютта машинаш, телевизораш, радиоприемникаш хьайоахалац, йоахар цар.

Цхьадолча даькъа хозрасчета тӀа бовлар бахьан долаш ОРС-а болхлой алапи эшадалар а экономике перестройка яра шоаш кийча ца хилар долга а кхетадора комсомольцаша. Духхьашха кхетадаьд массадолчун кхом бе безалга. ХӀанз керттердар коллективо къахьегамца хьадаьккхачох тийша долга а кхетадора.

Хьажал миштад гӀулакх? Собране цхьаккха а хьоахадац, чакхъяьнначул тӀехьагӀа шеддолчох дувц, кхыметтел, производственни гӀулакхаш вӀаштӀехьдахара наькъаш а къестаду. ХӀанад из ншта? Комсомольцаш хӀанз а собранешка дӀа ца Ӏемалга а хургда из. Отчетни юкъа ерригa а кхо собрани мара хиннаяц орсовски комсомольций. Цудухьа хила мег-кх из.

Комсомольцашца каст-каста вӀашагӀбеттабала, шоашта хетар гуччахьа хьаала уж Ӏомабе декхарийла ба комсомольски вожакаш. Юха а секретаралла херҗача М. Котиева а из форма лелайча бакъахьа хила мег. МиӀ-миӀнге шоашта хетар дийца ханаш дӀаьннай. ХӀаьта вай перестройке эггара хьалха хила безараш кагирхой ба. Юха лечкъаш хуле, из хьа юлургъяц.

М. БЕКОВА.

(ГАЗЕТА АРГӀАНАРА НОМЕР АРАЯРГЬЯ 10-ча ОКТЯБРЕ).

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

7 ОКТЯБРЬ
СССР КОНСТИТУЦЕ ДИ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.35 — «Моаршал да хьога, музыка».
9.05 — Сийлахьча Октябра 70 шу дузаш. «В. И. Ленин. Вахара оагӀонаш». Телевизионни фильма премьера. «Шерашта нийсса дола денош». 3-гӀа фильм «1918. БӀаьсти».
10.00 — СССР Конституце Денга. Документальни фильмаш: «ХӀана Надсон?», «Хьайх тийша дитадале...», «Джемма».
11.00 — СССР халкъий иллеши халхараши.
11.30 — Фильм-бераштa. «ХӀара чарахьечун ха безам ба...».
12.45 — Е. Кисина концерт.
13.25 — «Цирк массанена а деза». Свердловскера передача.
13.55 — «Аьшипхьар». Телевизионни короткометражни художественни фильма премьера.
14.25 — Поэзе минуташ.
14.30 — Немций халкъа иллеш.
14.55 — Сийлахьча Октябра юбилейга. Исторе довргдоаца мугӀараш. «Эггара бӀайхагӀа бола бутт». 1. 2-гӀа сереш.
17.20 — «Кердадараш».
17.25 — СССР Конституце Денга. Ашарий программа.
18.40 — Мультфильмаш: «Шешийца ловзаш лийнна циск», «Кхопи Ӏувша хьамчеи», «Фунтики менхаш доахка йоккха саги».
19.20 — ЦТ экрана тӀа духхьашха. «Полевая гвардия Мозжухина». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — ШоллагӀа Ерригсоюзни халкъа творчества фестиваль. «Тхо — мехка къахьегама къонал». Профессионально - технически образоване системан художественни самодеятельноста коллективий тӀеххьара концерт.
00.10 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйрийнара гимнастика.
8.20 — Документальни фильмаш: «Массаза а санна хала ди», «Пярну — спортивни город».
9.00 — ДӀалокх Пермски музыкальни училищаи духовой оркестро.
9.30 — Ритмически гимнастика.
10.00 — Фильм - бераштa. «ДоттагӀашта тийшаболх быц».
11.05 — Дунен музыкальни культура ганзера. Я. Сибелиус. ЧӀондарга оркестраца лаьрхӀа концерт.
11.45 — Конни спорт. «Пардубицкий стипль-чез». ЧССР-ра передача.
12.30 — «Моаршал да хьога, Москва!». ШоллагӀча Ерригсоюзни халкъа творчества фестивала тӀеххьара выставка.
13.15 — «Маяковский начинается». А. Петрова опера-феерия. Кирова цӀерагӀча Ленинградски Паччахьалкхеи операи балетеи академически театра фильма-спектакла премьера.
15.00 — «Спорти личности. ЗнаменскегӀар вежарий».
15.30 — Киноконцерт.
16.30 — «XXI бӀаьшерера экспедици».
17.30 — «Цогалаша котамашца доттагӀал миштa тессад». Мультфильм.
17.50 — «Наш умелец». Телевизионни художественни фильма премьера (ГДР).
19.20 — Сийлахьча Октябра 70 шу дузаш. «Революцена дӀаденна вахар».
19.40 — «Вай вахара закон» (гӀалгӀай меттала).
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!». «Снегурочка».
20.15 — «Лоаман Крыма гуйран басараш». Телевизионни документальни фильма премьера.
20.25 — Реклама.
20.30 — «Ашарий киоск».
21.00 — «Ха».
21.40 — Хьажархой дехарца. «Кхоана дувла». Художественни фильм.
23.15 — «Кердадараш».

8 ОКТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.35 — Илли оал М. Якуповс. Казанера передача.
9.00 — «Полевая гвардия Мозжухина». Художественни фильм.
10.35, 16.00, 17.35 — «Кердадараш».
16.15 — «Къаьнача Жирау иллеш». Фильм-концерта премьера. (Ташкент).
16.50 — «Царна Даьхено ткъамаш деннад». Телевизионни документальни фильм.
17.30 — «...Ялхайтта шу даьннеи боккхагӀеи».
18.15 — «Теоре дешаш». «Перестройкеи демократии». Передаче дакъа лоацаш ба: «Коммунист» яхача журнала керттерча редактора заместитель С. В. Колесников, экономически Ӏилмай доктор В. В. Куликов, философски Ӏилмай доктор О. Н. Яницкий, исторически Ӏилмай кандидат Я. А. Козлов.
18.45, 23.00 — «Тахан дунен тӀа».
19.00 — Мультфильмаш: «Толубай — дой довзашвар», «ВоӀо да кӀалхара мишта ваьккхар» (Киргизи).
19.20 — Поэзе минуташ
19.25 — Литературни произведеней экранизаци. «Дон Кихот». Художественни фильм (1967 ш.).
21.00 — «Ха»
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Музыкеи вайи»
23.15 — «Каспий — доттагӀала форд».

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Все равно я тебя увезу...». Телевизионни документальни фильм.
8.35, 9.35 — «Ӏалам Ӏомадар. 4-гӀа класс Вай планета — Лаьтта.
8.55 — «Энерге наькъаш». Ӏилма-довзийтара фильм.
9.05, 13.25 — Испански мотт. Ӏомабу 1-гӀа шу
9.55 — «Плазма вахарцара цхьа юкъ...» Ӏилма-довзийтара фильм.
10.05 — СПТУ дешархошта. Физика.
10.35, 11.40 — Дезала вахара этикеи психологи... 9-гӀа класс.
11.05 — «Призвани». Телевизионни журнал.
12.10 — «ЯлхлагӀа». Субтитраш́ца художественни фильм.
13.55, 23.20 — «Кердадараш».
14.00 — «Юртара сахьат».
17.10 — «Кердадараш». (гӀалгӀай меттала)
17.15 — «Туриста наькъагӀа».
17.30 — «Доакъара маькха санна». Рейд.
17.40 — «Моаршал да хьога. XII Дерригдунен». Телефильм.
18.10 — «Грани памяти». (ГӀ. Ахриева цӀерагӀча музеях)
18.25 — «Халкъа кхоллам» (нохчий меттала)
19.00 — «Нохч - ГӀалгӀайче». Информационни программа.
19.15 — Хоккей. СССР чемпионат. ЦСКА — «Динамо» (Рига). 2. 3-гӀа периодаш. Перерыве (19.50) — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!». «Бегемоти малхи». Мультфильм.
20.45 — «ДӀахьа лелар кхерамза хилийтара тӀехьа»
20.50 — ДӀалокх РСФСР заслуженни артиста Ю. Розума (фортепиано).
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Наьна мар». Художественни фильм.
23.00 — «ВӀашагӀкхетар». Документальни фильма премьера.

РАДИО

7 ОКТЯБРЬ
СССР КОНСТИТУЦЕ ДИ

6.40 — «Хьона ираз дахьа закон».
6.55 — 7.00 — Хоамаш.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — ДоттагӀла концерт.
11.15 — «Дунен тӀа эггара демократичнегӀа дар» (гӀалгӀай меттала).
11.30 — 12.00 — «Хьона, Даймохк салтечун дог» (нохчий меттала).
15.15 — Вай мехка халкъий иллеш. Хаоттам.
16.00 — Дунен халкъашта юкъера обзорени (гӀалгӀай меттала).
16.15 — Спортивни Нохч-ГӀалгӀайче.
16.35, — 17.00 — «Са Даьхе». Радиокомпозици.
18.00 — Хоамаш.
18.10 — 18.20 — Музыка.

8 ОКТЯБРЬ
СИЙЛАХЬ-БОККХАЧА ОКТЯБРА 70 ШУ ДИЗАРГА ВОРОНЕЖА РАДИО ДИ «ВЕЖАРАШХА ЦХЬОАГӀО ЙОЛАШ»

6.40 — 7.00 — «Тха Воронежски мохк». Хоамаш.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Передачай программа.
8.36 — 9.00 — «Наьха йоакхо еш».
11.15 — «Тайпан цӀи — Хлебников».
11.30 — 12.00 — Иллей, музыка, халхарий областной цӀей.
15.15 — 15.30 — «Ма воаггӀара ваьха чакхвалара». Радиоочерк.
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Дагалоацама аллея».
17.31 — «Дега йӀовхал луш дола цӀа».
17.48 — «Къона ленинец». Радиогазета.
18.05 — Керда хоамаш.
18.35 — 19.00 — «Воронежски мехкарий» яха концерт.

ХЬАМСАРА НОВКЪОСТИЙ!

ДӀАХЬОШ ДА 1988 ШЕРА «СЕРДАЛО» ГАЗЕТ ЯЗДАЙТАЛГА

Газет язду «Союзпечата» ерригача отделенешкеи агентствашкеи, предприятешкарча, учрежденешкарча, организацешкарча общественни уполномоченнеша.

Шера газет яздайтара мах 4 соми 8 кепиги ба. Из кхо ца деш, кхоаненга дехкаш тӀехьа а ца доахаш, ханнахьа «Сердало» яздайта шоашта!

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря—2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-80-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства—2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем—2-85-64; машинописное бюро—2-89-51; корректорская—2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ00461. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3470.